

Pene jam opus istud sub prælo sudabat, cum in similem dicam an eandem? propheticam prædictionem incidit, quæ a Jeremia quidem scripta, sed a venerabili Joachimo abbate exposita fuerat in commentariis super cap. XLIX Jeremiæ. Ibi siquidem propheta adversus Ælam comminatur, quatuor ventos cæli a totidem orbis plagis inducendos a Deo, ut ventilent Ælam in omnes ventos, et dispergat in omnem mundi plagam; fore tamen nihilominus tempus prædicat, quo ponat Deus solium suum in Ælam, et præponat eam universæ terræ. En verba prophetæ: *Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam adversus Ælam dicens. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego confringam arcum Ælam, et summam fortitudinem eorum; et inducam super Ælam quatuor ventos, a quatuor plagis cæli, et ventilabo eos in omnes ventos istos, et non erit gens ad quam non perveniant profugi Ælam. Et pavere faciam Ælam coram inimicis suis, et in conspectu querentium animam eorum, et adducam super eos malum,*

*A*iram furoris mei, dicit Dominus: et mittam post eos gladium, donec consumam eos: et ponam solium meum in Ælam, et perdam inde reges et principes, ait Dominus. In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus. Hæc propheta: quæ tamen de Hispanis intelligenda contendit Joachimus, vir sane magnæ in enodandis prophetis auctoritatis; ait vero: *Ad Ælam, etc. Quod Hispanos et Occidentales nationes, quas persecutionis gladius attrivit quanto post inter visitationem, eorum posteros ad fidem catholicæ inspirationis impellet.* Quod quidem sub Recaredo rege catholico factum ostendimus. Confer, quæso, lector, prophetiam Jeremiæ cum prophetia Danielis; et cum nihil inter se differre compereris, abbatem Joachimum pro nobis stare cognosces.

B Et hæc quidem sub correctione S. Matris Ecclesie, et cujusvis melius sentientis judicio dicta sunt, cui etiam totos hos commentarios libentissime subjicio.

APOLOGETICUS PRO L. DEXTRO CONTRA RECENTEM IMPUGNATOREM.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Reverendissimo Patri ac Domino Fr. Valeriano de Spinosa sacre Theologiæ Magistro, Regularis Observantiæ S. Bernardi Cisterciensis ordinis per Hispanias Reformatori Generali ac Regii cœnobii S. Mariæ de Palazuelos Abbati, etc. Domino suo colendissimo, Fr. Franciscus de Bivar. S. et F. precatur æternum.

Causa nostra agit, Reverendissime Præsul, cum Cisterciensis religionis honori, cujus es Reformator, a quovis utcumque detrahitur, aut cum patriæ gazas quispiam auferre, seu splendorem nostrum obnubilare prætentit. Eadem certe nobis patria est et religio: hæc vitam tribuit, illa cohonestat; ista corporis, illa animæ curam habet: et ideo una pro utraque decertandum. Et quidem religionis antiquitas, et certa a Benedicto protoparente subsecuta posteritas tam manifesta apud omnes homines semper fuit, ut mirum sit ab aliquo quantumvis scrupulosissimo in dubium vocari potuisse; non desit tamen qui id tentaverit; et Dexter quoque suum invenit adversarium. Utrum eorum intolerabilius, haud facile judicaverim. Neutrum absque satisfactione prætermitti potuit: et mihi utriusque munus incumbat. Sed cum patronum ad sustinendum singulare certamen electurus sim, teque in utroque pariter agnovi semper mihi fuisse patronum, qui doctrinæ acque ac virtutis splendoribus irradiaris, nullum alium eligere potui, nec libuit. Hæc igitur quæ nomini tuo consecro, certamina mecum sustine, et viriliter decertantem promove: tibi enim cedet victoria, post Deum, cum quo perenniter, confido, regnabis. Vale, Reverendissime Pater. Romæ, 18 Septembris 1624.

AD OBJECTA PENNOTTI CONTRA DEXTRI CHRONICON INCIPIT APOLOGETICA RESPONSO.

§ I. Apologiæ causa aperitur.

Pene a defendendo Dextro manum retraxeram, cum iterum provocor ad prælium, et manus pro eo inserere cogor, non quidem cum aperto inimico; hoc enim minus injucundum foret, sed cum eo cujus amicitiam libentissime amplector. Ego neminem læsi, neminem circumveni: sed dolore cordis intrinsecus tactus, ultra metas solitas pertrahor. Unum est a

C quo nunquam (si Deus dederit) abstrahar, et alterum in quod minime labi cupiam; ea sunt modestia, et contumelia, quod illa ad persuadendum multum conducat, hæc vehementer noceat, et animos legentium offendant; quantumvis namque et nos et nostra lacessita videam, nunquam adduci potero, ut reddam malum pro malo, et maledictum pro maledicto, utpote humilem religionis statum professus; sed

juxta Apostolum (*Rom. xii*) vincere in bono malum, A quantum mihi desuper datum fuerit, procurabo.

Ineunte fere præsentis anno a nato Domino 1624 ex typographia Rev. Camerae Apostolicæ prodiit in lucem *Generalis totius sacri ordinis clericorum canonicorum historia tripartita*, auctore R. P. Gabriele Peanotto Novariensi congregationis Lateranen. regulari canonico; qua ex instituto, theologia pariter ac eloquentia excultissimum virum, apud Salmanticensis Vesperariæ cathedræ moderatorem ac magistrum, et Catholicæ Majestatis a sacris Concionibus Fr. Joannem Marquez debellare contendit in questione a multis annis inter canonicos et eremitas utrinque acriter agitata super jure succedendi in hereditate Magni Aurelii Augustini. Cæterum quod M. Marquez non semel auctoritate L. Dextri, et ejus B continuatoris M. Maximi ad sua comprobanda placita usus fuisset: inde Pennottus noster, occasione arrepta, in eisdem gravissimos viros Dextrum et Maximum invectus est, quatenus illorum, si fieri posset, auctoritate delibitata, nullum ipsi face.sere negotium viderentur. Nactus tunc forsitan codicem Dextri fuerat dono D. Joannis de Salasmalo doctoris theologi, ac celeberrimæ toto orbe Ecclesiæ S. Mariæ de Pilari apud Cæsaraugustam prioris, et noctis unius studio Chronicon totum percurret, partes partibus, sententias sententiis conferendo, et admoto calamo multa hinc inde collegit, appinxit, quibus ejus auctoritas, non quidem nutare (parum hoc) sed commenti aut fabule notari sibi visa fuit. Sed cum novisset habere Dextrum in Urbe propugnatorem, non C semel pro sua benignitate, domum solitæ mex habitacionis apud S. Mauritum adiit, quæ in ipsum mediatus fuerat, necum communicaturus. Reveritus, ut decebat, tantum virum semel et iterum notulas suas e. olvi; quas quidem unius dumtaxat noctis studium esse, calamoque corrente scriptas ingenue lassus fuit. Post dies aliquot familiari colloquio, omnibus illis per ordinem verbo tenus satisfacere curavi; illi ut adjiciens me, si vellet, scripto quoque ad eandem responderum. De duobus adhuc hæsitare non destitit, nimirum de uno Leporio, Augustini magistri sui opera a Pelagianismo ad catholicam fidem perducto, quod ipse crederet duos diversos fuisse: et de nonnullis præclaris viris, quos ex ordine eremitarum sancti Augustini, seu ex ordine sancti D Benedicti apud M. Maximum fuisse legimus: dicebat siquidem eremitas S. Augustini, minime ab eodem edoctos: nominaque illa ex ordine hujus, vel illius sancti multò esse recentiora M. Maximo. Et ego quoque mihi suspectas voces esse intuli, tametsi de Leporii unitate aut duplicitate dissentiremus. Hoc sibi satis esse ad suum institutum professus, nihilque aliud de Dextro acturus, imminutis prorsus amicitia viribus discessit, idque aliquoties Doctori Salasmalo inter familiares confabulationes propalavit. Sed numquid oblivisci poterit mater filii utri sui? Filius quem nocte illa conceperat, in oblivionem dari nequivit; lucem proinde videre permissus est,

ut jacebat, lucubratiunculam, quasi nihil de ea acium esset, excudi curavit lib. I suæ Tripartitæ c. 52 et 53. Grates agimus quod nihil addiderit; sic, non nihil de novo elaborandum a nobis erit, ut objectis faciamus satis.

Cæterum non satis intelligo, quid causam ab hoc viro contra Venerab. P. Mag. Fr. Joannem Marquez super origine ac institutione eremitarum in eo libro institutam, origo Cisterciensis ordinis, seu causæ illius institutionis, vel etiam in specie adjuverit, ut ab instituto scopo deflectens, Cistercienses insectatus totis viribus contendat eorum institutum minime a S. P. Benedicto descendere, beatos illorum patres ac monasteriorum splendorem palam carpere, et nonnumquam parum reverenter: quamquam mihi B dubium non sit, id minime ipsum facturum, si advertenter loqueretur, sciretque Cistercienses monachos multo clarius demonstrare posse Benedictinam filiationem, quam canonicos regulares Augustinianam, aut monasteria Cisterciensium, non solum aliunde splendorem non mutuasce, sed multis etiam aliis ordinibus dedisse; aut venerabilem abbatem Florensem Joachimum, miraculis et virtutibus in vita et morte mirifice a Deo illustratum, et in tota Calabria pro beato habitum, ipsiusque honorem a sede Apostolica sæpius defensum; hoc enim si Pennottus sciret, nequaquam ei tam acerrime detraheret, quod duo libri sui capita hæc in re expenderit, videlicet quinquagesimum primum primi, et secundum secundi: et proculdubio ab eis conviciis abstineret, quæ nisi in perditissimum hominem profundi nequirent. Quid enim aliud est, Joachimum ab ore velle revocare, nomine Goliath in derisum ei imposito, ut vires metiretur suas (sic ipsum ille honorat cap. illo 51), nisi beatissimum virum florentissimæ in Ecclesia congregationis Florentis, quæ Cisterciensis S. Bernardi ramus est, instituto- rem in inferis sepultum profiteri?

At quonam pacto in prologo libri Mag. Marquez miratur, quod ab impugnatione R. P. Antonii Daza in questione de professione (nescio quam) Augustiniana S. Francisci ad carpendam RR. PP. canonicorum regularium originem deflexerit, si ipse in eodem hæret crimine, et a depugnatione eremitarum S. Augustini ad provocandos Cistercienses deflectit? Nam verba ejus eadem fere sunt quibus nos paulo ante usi sumus; nimirum: *Præter quod non satis adhuc intelligo, quid causam ab hoc viro contra venerabilem P. Antonium Dazam super origine et institutione Fratrum Minorum, vel eremitarum in eo libro institutam, origo canonici ordinis, vel causæ illius institutionis, vel etiam in specie adjuverit; ut cum in principio statim sui libri scripserit, illius institutum in eo libro solum esse, suum ordinem ab injuriis eidem ab Antonio Daza illatis vindicare; nihilominus post aciem contra illum constructam, data opera deflectens totum pondus prælii ad ordinem canonicum converterit?* etc. Certe in quo alium notat, ipse comprehenditur. Quapropter hoc solummodo

fecisse mihi sat erit, si juxta propheticum dictum **A** arguens eum statuan contra faciem suam (*Psal. XLIX*), monstremque in his omnibus de quibus alios notat, ipsum patenter delinquere, ut discat non altum sapere, sed timere, ne forte cum aliis prædicaverit, ipse improbus efficiatur. Docendus igitur est minus recte de Chronico Dextri et Maximi sententiam tulisse, et immerito in Cistercienses monachos jacula contorsisse, qui nihil illum læserant, nec ordinem suum; docendum vero cuperem a doctioribus; sed dum reliqui, quibus hoc opus ex officio incumbit, totius rei certiores sunt, fieri aliter nequit, quin a me omnium minimo quorundam admoneatur. Confido autem de bonitate sua, quod cognita veritate ingenue fatebitur me justis de causis, veritatis scilicet, nationis, et religionis zelo commotum, non quidem in ipsum, quem impense revereor et laudo, sed in læsam auctoris et ordinis mei famam, cui scriptis suis calore potius dicendi, quam voluntate detraxit.

§ II. *Quot et quanta ad retundendam Chronici hujus auctoritatem Pennottus meditatatus fuerit?*

Ut igitur ab ovo (quod dici solet) exordiat Pennottus, priusquam de rebus in Chronico ipso contentis scrutinium faciat, tria objicit, quæ fidem illius non parum enervare judicat; totidem nimirum articulos in quibus Hispani scriptores, cum de eo loquuntur inter se dissident, sive circa conservationem Chronici, sive circa inventionem, sive denique circa codicum variorum discrepantiam. Quod enim ad conservationem spectat, quidam conservatum fuisse negant, sed injuria temporum periisse affirmant, quod Baronius asserit tom. IV *Annal. Eccles. sub anno Dom. 392*. Alii conservatum contendunt in bibliotheca Fuldensis monasterii, quo cum aliis codicibus, jussu Caroli Magni imp. tempore Sarracenicæ cladis ex Hispania deductus fuit, quod ait Euthrandus in epist. ad Regismundum episcopum Ilberitanum. De inventore nonnulli affirmant fuisse præfatum Euthrandum, qui floruit circa an. Dom. 390. Aliis placet fuisse illustriss. Dominum Fr. Augustinum de Jesu archiepiscopum Bracarensem, qui Germaniam peragrans monasteriorum sui ordinis (eremitarum S. Aug. prior generalis tunc erat) visitandorum gratia, in codicem Dextri forte inelidit apud Fuldenses, unde duo exempla extrahi fecit, quorum unum Philippo II regi Catholico dono dedit, altero suis usibus reservato. Ita Joannes Calderon, cui tamen ex diametro se opponit Gaspar Albarez de Losada negans Dominum Augustinum a Jesu Dextrum umquam in Germania reperisse. Alii deinde inventionem tribuunt R. P. Thomæ Torralba Occanniensi e soc. Jesu presbytero, quem Fuldæ repertum an. Dom. 1594 misit in Hispaniam P. Hieronymo de la Higuera ejusdem soc. Theologo, et de antiquitate Ecclesiastica bene merito: et nihilominus asserunt alii non illud reperisse Fuldæ, sed Wormaciæ. Denique Gaspar Esculanus auctor est

multis abhinc annis exstitisse Dextri Chronicon Toleti in monasterio Sislensi, cui illud dono dederat Dominus Petrus Pecha quondam episcopus Giennensis. Hinc satis detectam Chronici hujus imposturam existimat P. Pennottus; et multo magis ex discrepantia codicum, qui sub Dextri nomine circumferuntur: in eo enim quo utitur Marquez nonnulla sunt, quæ in excuso opera Calderonis deficiunt, præsertim ad an. Dom. 424 et nomen ipsum auctoris varie scribitur; Codex excusus *Fl. L. Dextrum*, Codex vero quem Marquez sequitur *M. L. Dextrum* nuncupat. Multi integrum opus esse existimant, Esculanus vero compendium dumtaxat credit, ad idque Pennottus adjucitur, quod Chronicon Dextri, teste Hieronymo, fuerit omnimodæ Historiæ, unde copiosissimum fuisse necessum est, et consequenter multo magis eo, quod nunc sub ejus nomine circumfertur, alias minime opus titulo responderet. Fertur etiam Dominum Joannem Perez episcopum Segorbiensem aliud longe a prædictis habuisse Dextri Chronicon, de quo perdoctus P. Murillo in prologo libri foundationis sacri Sacelli *del Pilar*, inquit; Non tam abbreviatio, quam corruptio Chronici Dextriani videtur; nam in eo nonnulla veritati, et gravitati historiæ inveniuntur contraria, et tanto auctore indigna.

Sed, quod omnium caput est (ait ille) si quæras, quodnam ex dictis exemplaribus illud sit, cui legitimo fidem adhibeamus? Fr. Didacus Murillus abbreviationem præ manibus Chronici hujus habebat in multis ab eo, quod Cæsaraugustæ excusum est, et a vero distantem, unde a Joanne Calderon, qui illud excudere curavit in prologo ad lectorem exploditur. Sed et ipse nihilominus codex ab eo excusus depravatissimus omnium esse convincitur: multa enim oscitantia impressus fuit, ut legenti patebit. Nec desunt, qui dicant Chronicon M. Maximi depravatum nuper fuisse a Centuriatoribus Magdeburgensibus.

Hinc vero quatuor elicit Pennottus: 1° ut minimum, non constare hactenus de vetusto exemplari hujus Chronici, nedum de legitimo autographo. 2° Codicem Fuldensem fuisse a Magdeburgensibus hæreticis vitiatum. 3° Illud quo Marquez usus fuit, non fuisse integram historiam Dextri, sed abbreviationem dumtaxat, depravatam. 4° Chronicon excusum Cæsaraugustæ plurimis scateris mendis; quæ sicut ex neutro eorum argumentum certum sumi potest quasi ex auctoritate Dextri. En Pennotti judicium de Chronico Dextri, et Maximi nuper evulgato, ab externis tantum (ut sic dixerim) argumentis deductum. Nam interna minutatim prospiciens multa reperiri contendit inter se, et cum veritate prægnantia.

Quæris quæ? Breviter sua dicta perstringam. In epistola quæ præmittitur dedicationis ad D. Hieronymum, tria difficultia sunt: 1° quod asserat Dexter produxisse Chronicon ad annum Christi 430, cum tamen ante 40 annos de eo Hieronymus meminerit

in lib. de Script. Eccl. quem anno Christi 390 elaboratum ex fine illius manifestum est, et probat Baron, in Annal. Eccles. 2° (quod dicat opus suum ad manus Hieronymi ut pote jam defuncti pervenire nequiverit; quis autem credat ab anno Domini 390 quo, teste Hieronymo, liber scriptus erat, usque ad 426 quo, vel ipso Dextro concedente, Hieronymus in humanis esse desiit 36 annorum intercapedine, opus sibi a potentissimo viro dicatum, numquam accepisse? 5° quod in eadem epistola fateatur auctor illius, cum illud opus Orosio nuncupavit, viguisse annum Christi 450 et in fine suæ historiæ Dexter scribit, quando illam absolvit floruisse annum 440.

Multo plura in progressu historiæ falsitatis convinci existimat, ex quibus ejusmodi ad diversos Chronologiæ annos spectantia selegit. Sub an. Christi 27, falso dicitur: *S. Petronilla annorum decem floret S. Petri apostoli filia ex matrimonio*. Nam id rejiciunt D. Augustinus lib. contra Adimantium c. 17, et Baronius ad ann. Dom. 69, num. 53, et merito; qua enim ratione puella tunc decennis floreret?

Insuper sub anno Domini 37, dicit Jacobum Zebedæi auctorem epistolæ canonicæ fuisse, quod falsum ab omnibus putatur; et contra traditionem Ecclesiæ Romanæ, quæ in festo S. Jacobi Minoris ipsam legi jubet. Ibidem pro 12 tribubus, quæ erant in dispersione, quibus Jacobus epistolam dirigit, vult intelligendos esse Judæos tunc in Hispaniis commorantes; quod commentum (ait ille) ad illos solos restrictum, est aperte contra sacram Scripturam 14 lib. Regum. Hoc quam parum mature dictum sit, inferius videbis: interim, lector, patienter sustine notas quibus vir religiosus nos inurit. *Contra traditionem*, inquit, *Ecclesiæ, et ap. rte contra sacram Scripturam*. Tolerabiliores essent si essent solæ, sed jam alias notas infidelitatis subjungit. Etenim contra historiæ Evangelicæ Joan. 11, sub eodem anno asseritur, Judæos qui erant Hierosolymis, litteris datis, consensum Judæorum Hispanorum super Christi morte quæsiivisse; nam post resurrectionem Lazari et coactionem concilii quo Christi perditio decreta est, non amplius consensum aliorum exquisierunt; sed mandatum ad illum capiendum dederunt, ut verba illa monstrant: *Dederunt autem pontifices et Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum*. Et oppositum vanissimum vocat commentum.

Rursus sub anno 38, falso dicitur eo anno Saulus post conversionem pervenisse Jerosolymam: utpote ejus oppositum scribat ipse Paulus ad Galat. 1: *Continuo (post conversionem) non veni Jerosolymam ad antecessores meos apostolos, sed abii in Arabiam, et iterum reversus sum Damascum: deinde post annos tres veni Jerosolymam*: quod non contigit usque ad an. Dom. 41.

Sub annum Domini 86, pontificatum Linii hucusque producti; quod ita falsum est, ait, ut opus non sit illius falsitatem probare.

Item sub ann. 156, dicit S. Polycarpum illo anno ivisse Romam sub Aniceto: cum tamen Anicetus ante annum 167 pontifex renuntiatus non fuerit.

Sed ut alios multos errores (ait Pennottus) circa annorum computum illi donemus; sub anno 384, Iginus Cordubensis dicitur relegatus in insulam Gallarum Leronem: quæ tamen ante adventum S. Hilarii circa annum gratiæ 440, inhabitabilis a serpentibus reddebatur, ut notat Baronius ad annum 445, num. 5, tom. V.

Ad annum Domini 516, dicit auctor Paulinum Nolanum Barcinone fuisse presbyterum ordinatum: cum tamen ante baptismum Augustini id accidisse Paulinus ipse scribat ad Alipium epist. 35, inter Augustinianas: baptismus vero incidit in annum Dom. 587, vel 588, ut probavit ipse Pennottus lib. 1, c. 4, num. 3 et 6, subjungens, vel hinc delegi manifeste imposturam hujus Chronici: *Quomodo enim tam præclarus historicus circa res suorum temporum, et quæ domi suæ (id est, Barcinone) factæ fuerant, et circa personam adeo conspicuam, qualis erat Paulinus, acciderant, tam oscitanter, tam ægiter, ac tam turpiter errare potuisset?*

Sub ann. 400, mittitur Orosius legatus Hispanorum antistitem ad Africanam ejusdem concilii Patres, presbyter quidem jam ordinatus, ut liquet ex epist. 90 Augustini: et tamen natus dicitur in hoc Chronico anno Domini 384, ex quo sextum decimum annum non excessisse probatur. Quæ rerum, quæso, convenientia?

Ad annum 406, asseritur Leporius episcopus Uticensis in Bætica a Pelagianismo ad Ecclesiæ gremium reductus ab Augustino magistro suo: *Quod præterquam quod est manifestum mendacium in historia, Leporius enim iste fuit episcopus Uticensis in Africa, non in Bætica; est etiam intolerabilis injuria D. Augustino et illius familiæ irrogata, ex qua per Dei gratiam neque hæresiarchæ, neque hæretici, saltem illo vivente, prodierunt: qualis hic Leporius exstitit.*

Denique cum ad calcem Chronici dicatur Dexter anno Domini 410 esse ætatis 72, et tamen anno 390 illud jam absolvisset, uti ex Hieronymo lib. de Script. Eccl. fit manifestum, consequens est ut librum suum scripserit annos habens dumtaxat 20, ejusque ætatis præfectus prætorio fuerit, quod incredibile prorsus videtur.

Hactenus in eodice Dextri insurrexit Pennottus; pergit deinceps in ejus continuatorem M. Maximum multa alia conquirere, ejus opus corruptius adhuc multis modis existere contendit. Primo namque sub anno 432, Isidorum auctorem libri Allegoriarum vocat Seniore; discordans a Dextro, qui eum vocavit Juniore, ad annum 430, et cum illo dodicasse asserat Allegoriarum librum Paulo Orosio Tarraconensi, hic Paulo Orosio Legionensi episcopo nuncupatum contendit.

Rursus sub anno 439, ponit obitum Dextri, qui tamen superius de se dixit ultimam operi suo imposuisse manum anno 440.

Similiter anno 471, obiisse scribit Paulum Orosium, centenario majorem, qui tamen 88 dumtaxat expleverat, utpote natus, teste Dextro, an 584.

Ad annum Domini 474, sanctos martyres Africanos Liberatum et socios sub Himmerico Wandalarum rege passos nuncupat *monachos Augustinianos*, quæ vox multo recentior est M. Maximo, et a recentioribus, vel Magdeburgensibus forsitan addita.

Sub anno 486, S. Fulgentius Ruspensis dicitur Toletanus origine, cum tamen Africanus fuerit, et natus Teleptæ, non Toleti, ex parentibus ordinis Senatorii Carthaginensibus, non Toletanis, ut ex ejus gestis constat.

Anno Domini 514, S. Vincentius Legionensis martyr asseritur ordinem S. Benedicti professu paulo antequam martyrium sustineret. Cum tamen S. Benedictus usque ad annum 525, monachos non congregaverit, et in Hispanias monachi ipsius non traiecerint usque ad 646: Et vox illa: *Ex ordine post S. Benedicti*, non erat tunc in usu.

Simile est quod ann. 551 de S. Turibio dicitur Romæ a S. Benedicto habitum suscepisse: nam D. Benedictus nunquam Romæ post monachatum habitavit, neque ejus monachi ante 567 Romam incoluerunt.

Sub anno 554, inquit auctor mortuum esse Genadium Massiliensem, qui tamen ante 40 annos obierat, utpote qui libros suos Gelasio Papæ corrigendis obtulit, et sanctorum Prosperi, Hilarii et Cassiani coætaneus fuit.

Anno 562, perperam asseritur Athanagildus rex vocatis ab Italia monachis Toleti Agaliense cœnobium ædificasse, cum fuerit hæreticus Arianus vel paganus, ut Baronius notavit ex Tuditano, tom. vii, an. 567, num. 17. Ibidem ab eodem rege monasterium Systæ dicitur ædificatum, quod eandem patitur difficultatem, et quod D. Augustino ædificatum sit, cum Julianus S. Mariæ nuncupatum scribat, et in aliis Codicibus erectum dicatur an. 424.

Sub an. 168, prorsus falsum est (ait Pennottus) quod asseritur Ecclesiam S. Mariæ de Columna Cæsaraugustæ a monachis S. Benedicti inhabitatam, quod tamen institutum clericorum canonicorum regulariter viventium a sanctissimis apostolis plantatum, in hunc usque diem (Deo protegente) perseverat: nec omittendum quod subditur: *Propeque erat monasterium monachorum Benedictinorum*, tum quod formula illa loquendi *Benedictinorum* nova sit, tum etiam quia illo verbo *Erat*, innuitur tunc temporis dirutum jam fuisse illud monasterium, quod tamen est incredibile, cum vix tunc pullulare inciperent monasteria S. Benedicti.

Anno 575, S. Donatus regulam Eremitarum S. Augustini locupletioremi mitioremque primus ex Africa in Hispanias invexisse dicitur, et Servitanum monasterium construxisse. *Stolidum sane commentum* (ait censor): Augustini siquidem regula mitior est omnibus, indigetque restrictione, non mitigatione C. *Quod Dei timorem de statu monachorum*. Et D. Ildesonus ac cæteri rerum Hispanicarum scriptores,

A cum de S. Donato agunt regulæ Augustini non meminerunt; sed et monasterium Servitanum fuisse ex ordine S. Benedicti ipse auctor fatetur inferius ad annum Domini 590.

Sub anno 590, asseritur M. Maximus ex abbate Benedictinorum factus Cæsaraugustanus archidiaconus, quod præter morem illius temporis est.

Anno denique 606, Machumetus per Hispaniam grassatus dicitur; quod tamen *luculentum est mendacium* (ait Pennottus), nam Machumetus nunquam Hispaniam vidit, ut plus notum est, quam quod probatione indigeat; nec ejus assectæ in eam irruerunt usque ad annum Domini 745, ut ex Tuditano probat Baronius tom. vi, etc. Atque hæc quidem in M. Maximum dixit.

B Post M. Maximum habuit etiam Dexter continuatorem Euthrandum, seu Ludprandum Ticinensem, cujus dedicatorem epistolam ad Regimundum Liberritanum antistitem Joannes Celderon excudi curavit; in eam nihilominus Pennottus jacula quædam contorsit; nec enim Antipodosim suam scripsit diaconus adhuc Ticinensis, sed episcopus jam Cremonensis existens: nec circa annum Christi 860, sed 962, ut ex præfatione lib. iii constat, et probat Baronius ad annum 963, nec cum exsularet apud Fuldam, sed cum legatione Constantinopolitana rediret. Quod si S. Boniti Toletani archipræsulis subdiaconus fuit, vixisse oportuit an. Dom. 860, quo florabat Bonitus, teste Murillo, et quare continuatio Euthrandi simul cum Dextro et Maximo excusa non fuit, sed velut spuria rejecta? Si vero spuria est, ipsum quoque Dextri Chronicon, et continuatio Maximi, quæ ab epistola Euthrandi fidem accipiunt, spuria iidem erunt.

§ III. Tripartitam Pennotti eisdem irretiri nodis, quibus omnimodum Dextri Historiam vincire conatur.

Cum hucusque progressus subsisto, in mentem venit jure me in ipsum, si luberet, ea contorquere verba posse, quæ lib. ii Tripartitæ suæ c. 48, num. 3, adversum doctum et religiosum virum It. P. Constantinum Cajetanum animose satis intorquet: *Hic tamen Constantianus apparatus ac tantus verborum strepitus, tot scommatum ornatibus tumens ac turgens, non adeo solidus est, ut vel uno ictu totus disrupti et in aerem solvi non possit; nec tanti ponderis ut ad illum refutandum manum calamo admoveere deberemus*: quandoquidem etiamsi ita se haberent omnia, ut ipse in Dextrum, Maximum, et Euthrandum jacta (quod tamen modis omnibus negamus) eo solum ictu omnia ruerent, si dicamus tanto verborum strepitu, tot scommatum ornatibus tumente et turgente, nihil aliud probari, quam librum non esse canonicum, nec auctorem ad Evangelistæ gradum erectum, ut quandoque non valeret a veritate delicere: diversitates vero codicum et exemplorum antiquitatem operis manifeste probare: si enim recentioris esset commentum, nequaquam tam varias exscriptiones potuisset: nec ad illam refutandum manum calamo admoveere deberemus, cum suis quæque locis omnia ab

eo objecta a nobis in his commentariis exposita sint. Satius tamen modestiam, quæ religiosos decet viros complecti placet, quamquam nonnumquam excessus suos ob oculos ipsi ponere necessarium duxerimus, ut videat quantum illi indulgeamus : et ut ab iis diffugiens minime nobis contingat quod eidem Constantino Jo. Bapt. Brachesium virum pietatis et doctrinæ a Baronio egregie laudatum, secuto objecerit : *Cæcus cæco ducatum præstat, et ambo in foveam cadunt.* Quid enim proderit causæ, ipsum parum reverenter jocari in nostra, seu frigidam esse super hæc vel illa re Pennotti imaginationem, et alia ejus generis, quæ ipse in Constantinum jacula vibrat? aut quonam pacto hæc in Dei gloriam referri possunt, ut ipse facit c. 19, n. 8, cum ad calcem Constantini Apologiæ post prædicta et alia convitia subdit : *Hæc pro Dei gloria et canonica D. Herculani professione vindicanda* (nam de hac inter eos quæstio erat) *non autem injuriæ referenda causa scripsi?* Nisi qui forsitan ei condonent, assensum præbentes his quæ c. 18, n. 7, efflagitat, inquiens : *Patiantur, obscuro, tarditatem meam.* Ab his igitur abstinendum ducimus; nam si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei (I Cor. xi et xvi). Sed ad rem.

Prius tamen quam ad singulos nobis objectos nodos solvendo descendamus, una communi decisione censorum Pennotti satisfacere placet, ipsum nimirum in eadem nobiscum salebra herere, omnibusque argumentorum, quæ in nos contorsit capitibus, opus suum irretiri; quod cum ab ipsis liberum ejus industria viderimus, facilius nobis objecta ad ejus exemplum diluamus. Atque hoc est quod in superioribus (§ 1, n. 4) promisimus, eum statuere contra faciem suam, ut dum se eidem teneri vinculis conspexerit, a nobis insectandis desistat. Igitur (ut compendio dicamus) quinque capita ad quæ universa objecta reducere possumus sunt, 1° titulus operis, et auctoris intentum; 2° contradictiones sententiarum et inconsequentiarum, quæ vel oscitantiam, vel diversitatem auctorum arguunt; 3° assertiones rerum incredibilibus; 4° voces novæ, præcis auctorum temporibus inusitatae; 5° falsitates manifestæ docto auctore indignæ. His omnibus auctoritatem horum Chronicorum enervare R. Pater contendit, etenim titulo *Omnimodæ historiæ* non correspondere videntur, cum de paucis mentionem faciant; et in numeris ac sententiis passim inconsequentibus, falsitatibus, rebusque incredibilibus scatent, et multoties novis vocibus ordinis eremitarum S. Augustini, ordinis S. Benedicti, et similibus utuntur. Sed vero totidem in suum opus jacula contorquere quemlibet posse cur ipse non videt? Opus siquidem imprimis titulo non respondet. Nonne titulus operi præfixus est, *Generalis totius sacri ordinis clericorum canonicorum historia tripartita?* Crederem ex tituli lectione non solum in opere agi de canonicis regularibus, sed etiam de sæcularibus, tam enim hi, quam illi clerici canonici sunt, alteramque ex triplici historiæ partitione, ut minimum

A ad illos spectare : nihil tamen de illis in toto opere reperitur : quare non temere quis judicabit, hoc quod præ manibus est, non esse integrum Pennotti opus, sed deperisse bonam ejus partem. Nam si animus non erat de canonicis sæcularibus quidquam scribere, mutari titulus debebat, ut diceret : *Canonicorum regularium historia tripartita*, pro, *Clericorum canonicorum*, qui sæculares quoque complectitur. Sed, quod caput est, titulo ipso historia canonica promittitur, quam tamen liber ipse non dat. Historia quippe ex methodo scriptoris, non ex rebus narratis dignoscitur; de eisdem siquidem rebus Historia naturalis C. Plinii, et naturalis Philosophia Aristotelis agunt, sed hæc stylo scholastico disserendo, illa simplici propositione narrando procedit. Non dissimiliter de canonicis regularibus historia, et quæstionarium (ut sic dicam) confici potest; quid autem horum fuerit ex stylo et methodo dignosci debet. Nunc vero stylus libri hujus quem R. Pennottus profert totus scholasticus est; proponit namque quæstiones et quæstionum varias sententias, ad quas enodandas notabilia præmittit; inde conclusiones elicit, et sigillatim probat: ex conclusionibus nonnumquam corollaria deducit, et tandem ordinate ad argumenta respondere curat. Quid his et stylo historico commune? Certe quisquis titulum libri sine libro legeret, si postmodum liber ipse sine titulo ad manus ejus forsitan veniret, numquam adduci posset ut crederet, hunc librum titulo illo promitti, aut huic libro titulum illum ab auctore appositum, cum potius esset pro meritis nuncupandus, *Genesis metaphysica canonicorum regularium; Genesis*, inquam, quia de spirituali progenie eorundem edisserit. *Metaphysica* vero, quoniam procedit per altissimas causas, quandoquidem a Deo ipso et totius Christianæ religionis primoribus causis, id est, Christi Domini apostolis, ordinem illum cœpisse perhibet; et nonnumquam Christianitatis metas excedens, a Nazareis et Levitis veteris Legis ortum ducere contendit, eique antiquitati favere D. Paulum cum ad Hebræos scribit (vide lib. ii Trip. 2): idque controversiarum in morem, ut metaphysici assolent. Quamquam et in ipso scholasticorum stylo auctor satis excedat, quod illi censurarum notas vehementer abhorreant, hic vero vivorum et mortuorum universalem censorem, etiam in rebus levissimis, agat; aliorum dicta modo suis non conforment, errores, turpes lapsus, stolidi commenta, luculenta mendacia, contra sacram Scripturam, contra historiam Evangelicam sæpiissime vocans: eosdemque auctores nunc ad ima demittens, nunc ad cælos usque sustollens, prout sibi favere vel officere videbat. Sic eard. Baronium, data opera (lib. i, cap. 42) decies lapsum in historia Augustini contendit, multisque ostendere conatur, ad Augustini monachatum probandum debile nimis fundamentum in ejus auctoritate locari; postmodum vero lib. ii, c. 10 et 54, tanti cum facit, ut ejus dumtaxat auctoritate res ejusdem momenti, id est, canonicatum regularem S. Martini

Turonensis et S. Patritii Iiberniensium apostoli (quos tamen eorum chronographi monachos perpetuo vocarunt) undecumque constantes esse velit. Sic Fr. Hieronymum Romanum (ut alios onittam) cum eremitarum causam propugnat, nullius pretii habet, et nihilominus lib. II, c. 10, totum gravissimæ assertionis pondus de canonicatu S. Hilarii Pictaviensis solius pene Romani humeris imponit. Sic Franciscum Pisa vehementer laudat, dum ex nomine abbatis non bene inferri assertit, Agaliense monasterium fuisse Benedictinis regulis mancipatum: eundem vero reprobandum ab omnibus contendit, quod dixerit minime ex eo nomine haberi, fuisse canonicorum S. Augustini, et totum hoc simul in eodem lib. c. 51 scribit, n. 9, 10. Sane ejusmodi inæqualitas styli tam a probatis scholasticis longe est, quam a libro titulus libri.

Utrum autem censorem quoque ipse jam olim priusque librum scriberet, habuerit, forsam ipse non attendit, cum tamen in primis ejusdem foliis omnibus legendam præbeat censuram magni Ecclesiæ Patris Sixti IV, qua motu suo proprio, an. Dom. 1484, apud S. Petrum expedito (ejus initium, *Qui Apostolis præcepit*) ejusmodi de libris hujus subjecti fert judicium: *Sane non sine mentis nostræ displicentia singulari, pluries jam dudum ad nostrum pervenit auditum, quod inter dilectos filios cononicos regulares ordinis S. Augustini congregationis Lateran. et Fr. ordinis eremitarum ejusdem B. Augustini, quædam minus necessaria, minusque laudabilis controversia pullulare cæpit, de ipsius præclarissimi Ecclesiæ doctoris Augustini habitu ac de pictura, et ordinum hujusmodi institutione, parte qualibet diversimode sentiente, ac prædicante, nec veriti sunt libros super hujusmodi levitatibus componere, eosque legere, et aliis legendos tradere, non sine scandalo et perturbatione mentium legentium et aliorum Christi fidelium; per ineptias hujusmodi, quos Deo lucrifacere deberent, perdere festinant. Nos attendentes quod clarissimum Ecclesiæ lumen Augustinum præter episcopalis dignitatis habitum alium gestasse, aut professioni alienæ se subjecisse, aut affirmare, aut negare, ad rem non pertinet, nisi quantum contentio supervacanea aucupari nititur, ac tam enorme facinus, et periculosas contentiones de medio tollere et penitus extirpare volentes: motu proprio, etc.* Subinfert excommunicationis lætæ sententiæ pœnam in eos, qui scriptis editis, vel quovis alio modo alterutram partem defendant, a qua præterquam in mortis articulo a solo Romano Pontifice possint absolvi. Non me latet gravissimorum theologorum Salmanticensium judicium fuisse, decretum hujusmodi, aut numquam observatum, aut jam diu per contrariam consuetudinem revocatum, nec ab his dissensisse illustriss. cardinales S. Congregationis Indicis librorum prohibitorum; nemo tamen est, qui non videat eos solum egisse de sententia excommunicationis, quam contravenientes, minime jam incurrerent, quia non esse in viridi observantia existimarunt; quatenus locus aunc esset

in alterutram partem scribendi; de judicio autem Pontificis theologicæ (ut sic loquar) in libros ejusmodi lato, quo scilicet eos censuit controversiam minus necessariam continere; auctoresque non veritos esse eos libros super hujusmodi levitatibus componere, non sine scandalo et perturbatione mentium legentium, proindeque contentionem esse supervacaneam, ac tam enorme facinus et periculosas contentiones de medio tollendas: de hac, inquam, censura, et judicio summi Pontificis, nihil illi dicere potuerunt, cum hoc non ad jus, sed ad factum pertineat, de quo tamen perspicue constat, perseverante nimirum exemplo prædictarum litterarum authentico in archivo monasterii S. Mariæ de Pace, ut ipse qui eas profert Pennottus fatetur.

Nequivit igitur universorum censor tanti Pontificis censuram effugere, quem tamen canonici Lateranenses speciali affectu revereri debent, utpote cujus dono acceperint Ecclesiam S. Mariæ de Pace quam modo inhabitant, cum vi Populi Rom. e Lateranensi Basilica essent ejecti. Qua de re profert ipse Pennottus Pontificium Sixti diploma lib. III, cap. 33 num. 3. Sed vero naturali viri acrimonie donandum est, si quis in censuris passim ferendis excessus in tripartita ejusmodi repertus fuerit; satis enim de pia ipsius voluntate nobis constat, quandoquidem lectoribus universis primum omnium promisit in prologo pro viribus conaturum abstinere a læsoriis et conviciis in adversarios congerendis, solaque ratione periculum lacturum, cujus tamen promissionis oblitus acrem stylum temperare non valuit: multoque acrius probaremus opus, nisi Romani magistri sacri palatii solertia priusquam typis cuderetur in multis temperatum esset. Sed ad reliqua capita procedamus.

§ IV. Nonnullæ Pennotti inconsequentie deteguntur.

Quod ad inconsequentias, vel sententiarum contrarietates spectat, quibus Chronicon nostrum spurium ostendere conatur, rogo lectores candidos judicent, quantum negotii hoc ipsum argumentum facessat Pennotto, in cujus opere breviusculi temporis studio, ejusmodi reperi contradictiones. Lib. II, cap. 73, num. 2, assertit, ordinem sanctissimæ Trinitatis Redemptionis captivorum ab Innocentio III confirmatum fuisse anno 1203, capite vero sequenti (id est 74) confirmatum dicit ab eodem anno 1198 et illic quidem refert auctores ipsius missos fuisse ab Innocentio ad canonicos S. Victoris Parisiensis pro regularibus institutis addiscendis, ut liquet ex litteris apostolicis ejusdem Innocentii, quæ exstant typis excusæ lib. I sui Regesti, in quibus tamen minime assertitur, Ordinem eundem regula S. Augustini fuisse donatum; at in posteriori illo capite 74 ponit hunc Ordinem quarto loco inter eos qui ab S. Augustini regula instituti sunt, et nihilominus constat ex aliis litteris ejusdem Pontificis in eodem Regesto, peculiari donatum fuisse regula ab eodem Pontifice dictata. At certo certius est, nunquam

Augustini regulam observasse. Insuper prædicto capitulo 74 ordinem eremitarum de Fabali ponit diversum in sua origine ab ordine eremitarum de Brittanis, et B. Joannis Boni, et nihilominus lib. 1 cap. 23 num. 4 et cap. 47, in principio, unam eandemque congregationem fuisse contendit cum illis de Brittanis et Joannis Boni. Rursus lib. II, cap. 30, num. 1, augustissimam toto orbe ecclesiam S. Mariæ de Pilari scribit angelicis manibus fuisse ædificatam; cap. vero 11 ejusdem libri num. 3 a D. Jacobo Zehedæi alio ædificatam contendit, quod ultimum verissimum esse docent instrumenta omnia, quæ in eadem ecclesia asservantur, quæ nos ad annum Christi 38 fuisse retulimus. Ita enim refert (ut innumeros Doctores omittam) Calixtus III in litteris datis Romæ 1x Kal. Octobris 1456 illis verbis: *Christi fideles magna devotione ac veneratione imaginem ejusdem B. Mariæ, et ejus filii in quadam capella ejusdem Ecclesiæ, quæ de mandato dictæ B. Mariæ per dictum B. Jacobum fabricata, et Camera Angelicæ Dei genitricis de Pilari nuncupata, existit, colunt et venerantur, etc.* Idque historia antiqua venerabiliter inibi asserta profert, dum asserit B. Mariam apostolo Jacobo dixisse: *Ecce, Jacobe fili, locus signatus, meoque nomen deputatus, in quo in mei memoriam, tua industria, mea ecclesia construatur.* Ex quibus verbis Officium Missæ proprii officii ejus festi olim compositum fuit. Confudit Pennottus columnam ab angelis cœlitis deportatam cum oratorio manibus Jacobi et discipulorum ejus constructo, quæ tamen diversa esse oratio propria olim in prædicto festo cani solita manifestat; quam ad rei evidentiam hic inserere non gravabor. *Omnipotens æterne Deus, qui sacratissimam Matrem tuam inter choros angelorum super columna marmorea a te ab alto emissa, venire dum adhuc viveret, dignatus es, ut basilica de Pilari in ejus honorem a protomartyre apostolorum Jacobo, suisque sanctissimis discipulis ædificaretur; præsta, quæsumus, ut ejus meritis et intercessione, fiat impetrabile quod fida mente poscimus. Qui viris, etc.* Ubi vides columnam quidem (scu Pilare) ab alto emissam manibus scilicet angelorum deportatam; basilicam vero de Pilari, seu Columnam a D. Jacobo et discipulis constructam.

Mitto multas Pennotti inconsequentias, ut cum eosdem auctores modo sublevat, modo deprimit, de quo jam diximus; et cum nomen monachorum quandoque latissime, plerumque strictissime accipit, ut ita canonici regulares bonis monachorum communicent, non vero pœnis et malis; et cum notas quas sibi ab aliis inferri non patitur, aliis infert. Sup. Lib. II, cap. 19, num. 8, impatienter fert quod R. P. Constantinus Cajetanus, canonicos regulares *Bonos Patres* nuncupet; et tamen lib. 1, cap. 47, num. 2, Mag. Joannem Marquez patientissime *Bonum Marquez* vocat. Abominatur itidem Constantium asserentem ex putidis fontibus Herculani canonicatum hauriri: et tamen monachatum Augustini ex fontibus putidis ab eremitis haustum scribere

A non renuit. Similiter lib. 1, cap. 51, num. 1, deridet Marquez, quod testimonium B. Joachini abbatis contra viginti adversarios stare posse dixerit; et nihilominus lib. II, cap. 18, num. 10, duos canonicos regulares in causa canonicorum propria majoris esse contendit auctoritatis, quam decem Arnoldi et Brachesii, vel etiam Trithemii auctores a P. Constantino in causa S. Herculani citati: quod idem est, atque valere puris quam triginta: nam decem Arnoldi et totidem Brachesii et Trithemii triginta conficere quis non videt? Sed, quod caput est, Chronicon ipsum Dextri et Maximi, quod citatis superius locis data opera rejicit, postmodum non semel admittit, asserens absque dubio ab aliquo eremitis, seu Benedictinis addicto vitiatum, ut videre est libro 1, cap. 56, num. 4 et cap. 57, num. 8, et alibi. Ex quibus omnibus persuasum habeo, opus ejusmodi non esse solius Pennotti, sed ab aliquo officiose depravatam: nam erit qui sententias sententiis, et partes partibus conferendo rideat *rel excandescat*, ut ipse de conferendo inter se codices Dextri falso admodum dixit, lib. 1, cap. 52, num. 5.

Jam quod spectat ad res creditu difficiles, unam præ multis habendam placet ad lydiuum lapidem; id est, eam quam toto libro R. P. Pennottus persuadere intendit, canonicorum regularium ordinem a sanctis apostolis institutum, eumque ipsum in his qui nunc supersunt, perseverare: parum est a sancto Augustino originem ducere. Sed hoc tam verum est, ac si quis diceret. Benedicto monachos ejusdem esse ordinis ac SS. Antonium, Pachomium, Hilarionem, et ceteros, qui olim Thebaidem, et Palestinam incoluerunt: aut omnes universum monachorum congregationes etiam mendicantium unius ejusdemque esse ordinis; quod si detur, non est ambigendum a sanctis pariter apostolis esse institutos. Nihil enim aliud est religiosa professio, quam ad præscriptum Evangelicæ perfectionis vitam dirigere. Sed vero nullus est, qui non videat, cum de primæva alicujus ordinis origine disseritur, non sumi nomen ordinis, quasi generice, quo pacto universas monachorum religiones comprehendit, sed in specie, quatenus una distinguitur ab altera: neque quisquam audiret patienter Franciscanos aut Prædicatores tanta pollere antiquitate, ut ad ipsum Christum Dominum originem suam reducant: quis id diceret? Nunc autem regularem clericatum in multas variasque familias, seu congregationes distribui, non aliter atque monachatum, lippis et tonsoribus patet. Ut quid ergo cum agitur de canonicis Frisonariis, aut Lateranensibus, totus religiosus clericatus in unum corpus coalescens accipitur? ergone tam indiga sanctorum et illustrium virorum est quævis seorsum accepta congregatio, ut se sola in lucem honestissime non possit exire? Absit; omnes enim illustrissimæ sunt, nec aliarum adminiculo indigent. Restat ergo ut de unaquaque in singulari loquamur, cum originis antiquitatem investigare

intendimus. Igitur a sanctis Dei apostolis religiosis A disciplinis clericos eraditos libenter fatemur; eosque multoties a conciliis et patribus reformatos: caeterum nihil minus de monachis confiteri oportet, quorum in conciliis frequens quoque mentio est; variisque temporibus et provinciis reformati sunt. Nec inter utrosque aliqua verosimilis diversitatis causa assignari potest, si enim dicat quis clericos omnes in eundem finem ex ipsa Clericatus ratione dirigi, in eamque omnimodis convenire, id est, in destinatione ad servitium altaris, sacramentorum administrationem, et verbi Dei prædicationem; differre vero quasi accidentaliter (ut sic dicam) penes diversas congregationum constitutiones, quod tamen non sufficit ad ordines clericorum diversificandos. Sciat qui hæc dixerit, argumentum similiter urgere in monachis; qui quidem uniformiter in vobis essentialibus conveniunt, solumque differunt per diversas constitutiones, quæ parum inter se distant: nec plus dissident constitutiones unius monastici ordinis ab aliis, quam constitutiones diversarum congregationum canonicorum regularium inter sese. Immo vero mendicantium ordines valde ad canonicorum institutum accedunt, quandoquidem instituti sunt in subsidium episcoporum, ad prædicandum verbum Dei, et administranda fidelibus confessionis et eucharistiæ sacramenta.

Quod si quis instet D. Augustinum non intendisse novum canonicorum ordinem inducere in Ecclesiam, sed antiquum reformare; quo fiat ut unus et idem ordo sit ab eo præceptis eruditus, et antiquior a sanctis primitivæ Ecclesiæ Patribus institutus: is inquam parum proficiet: si enim B. Benedictus nunquam novum monachorum ordinem, seu novum genus vitæ stabilire curavit, sed cœnobiticum antiquum credere: quod ex primo regulæ cap. liquet, ubi quadruplex genus monachorum præmittens, id est, Anachoretarum, Cœnobarum, Sarabaitarum, et Gyrovagorum: cæteris omissis, ad Cœnobarum fortissimum genus disponendum, adjuvante (inquit) Domino veniamus.

Addamus aliud huic proximum, nec minus difficile creditu, nimirum D. Augustinum regulam canonicis suis scripsisse; quod tamen argumento illo negativo, quod alias Pennottus evidens reputat; convincitur falsitatis, lib. enim 1, cap. 43, sic inquit: *In historicis argumentum ex negativis probat, et quandoque demonstrat, ut quando Historici omnes silent.* Et infra: *Non solum ex silentio sacrorum canonum, sed omnium conciliorum, pontificum, historiarum; ex hoc tam concordanti silentio non solum probabiliter, verum etiam demonstrative sequela deducitur.* Sic igitur cum ipse D. Augustinus librum Retractionum suarum fecerit, et in eo omnium librorum a se hætenus compositorum meminerit; cumque Possidius ejus discipulus indicem eorundem copiosissimum ediderit, neuter autem de regula clericorum, seu monachorum mentionem fecerit, quinimmo neque u-que ad annum 4100 a quovis scriptorum, aut concilio-

rum sub nomine Augustini citetur, reliquum est, ut fateamur D. Augustinum talem regulam nullatenus composuisse, sed postmodum circa annum Domini 4100, ex epistola 109, fuisse extractam, quam ipse ad moniales quasdam dictavit, occasione discordiæ, quam cum præposita habebant, ut ex ejus contextu manifestum est: aut Possidius arguendus esset oscitantia et oblivionis (immo et ipse Augustinus) dum tam illustris operis non meminerit, quod tamen ipse Pennottus lib. 1, cap. 42, num. 8, abominatur. Sed non est cur in re patentissima immoremur, quam non solum cardinalis Bellarminus lib. de Script. Eccles. vidit et judicavit, verum et ipsi regulares canonici, e quibus Simon Werlinus præpositus S. Mariæ in Diesten, data opera id defendit in emendatione regulæ monasticæ S. Augustini (excusa Monachii 1618, apud Nicolaum Henricum) et consentit Bernardus Vindirigus in Critico castigato excuso Vellameriæ 1621 per Georgium Medellanum.

Nec desunt in Tripartita Pennotti novæ voces ac verba, quæ ipsam suspectam satis reddunt ab alio forsitan fuisse vitiatam. Qui enim sunt monachi Benedictinenses? aut quis scriptor Tuditanus? Et monachi quidem a S. Benedicto, Benedictini vocantur; Benedictinenses vero a S. Benedictino deduci necesse est, non a S. Benedicto: et tamen toto fere opere refugit eos vocare Benedictinos. Insuper Lucam Tudensem, et Urbem Tudensem omnes hætenus dixere: hic vero Tuditanus præter omnium consuetudinem vocatur. Ut omittam procursum ordinis sui, pro ordinis progressu, et lectorem benevolentem pro benevolo dicere, novis certe vocibus usum. Sed hæc leviora sunt.

Jam ad asserta, quæ a vero dissonant, descensum faciamus, nam pari passu probabitur opus Tripartitum non esse R. P. Pennotti docti admodum viri, de quo non est existimandum falsas assertiones scripsisse; ac Dextri Chronicon, quod præ manibus est, factum esse suppositum. Imprimis alienum est a veritate S. patriarcham Benedictum nihil de clericis in sua Regula disposuisse, quod Pennottus conceptis verbis scripsit lib. 11, cap. 18, num. 4 et num. 7 in fine ait: *D. Benedictus non ut clericis, sed ut laicis regulam vitæ præscripserat, in qua de clericis monachis ne verbum quidem habetur.* Et tamen duo integra capita regulæ suæ (id est, 60 et 62) beatissimus præceptor in disponendis monasterii sacerdotibus consumit. Prioris titulus est, *De Sacerdotibus, qui voluerint in monasterio habitare*: ubi præcipit ut iugo regulæ sese omnimode subdant, post abbatem sedem habeant, clericos autem, qui presbyteri adhuc non sunt, loco meliori collocari. Posterioris titulus est, *De Sacerdotibus monasterii*: ubi de his, qui post monachatum ad ordines evehuntur multa disponit. Certe si Pennottus titulos capitulum Regulæ dumtaxat legeret, ab eo errore liberaretur. Sed hoc simile est ei, quod de Paulo Orosio scribit lib. 1, cap. 38, num. 4, nimirum nomen monachorum tam late apud ipsum acceptum fuisse lib. vii suæ Ormestæ

cap. 17, quod omnes Christianos illos comprehenderet, qui ad unum fidei opus, dimissa secularium rerum multimoda actione, se redigebant; quo pacto ait Pennottus etiam clericos regulares sub nomine monachorum comprehendendi. Sed si verba ab Orosio immediate subjecta legisset (ut omittam perperam citasse cap. 17 Orosii, cum sit 35) plene reperiret eo nomine anachoretas solos intelligere; de Valente siquidem imperatore agens, *effrenata*, inquit, *libertatis audacia legem dedit, ut monachi, hoc est Christiani, qui ad unum fidei opus, dimissa secularium rerum multimoda actione, se redigunt, ad militiam cogentur. Vastas illis tunc Ægypti solitudines, arenasque diffusas, quas propter sitim et sterilitatem, periculosissimamque serpentum abundantiam, conversatio humana non nosset, magna cohabitantium monachorum multitudo compleverat. Huc tribuni et milites missi, qui sanctos ac veros milites Dei alio nomine persecutionis abstraherent, interfecerunt ibi agmina multa Sanctorum.* Videat igitur velint Anachoretas etiam ad canonicorum institutum pertrahere, quantumvis canonicis proprium sit in ecclesiis urbium degere. Sed hæc leviora sunt.

§ V. Jura Cisterciensis ordinis a Pennotto laesa defenduntur.

Intolerabilis est, et ab omni verisimilitudinis specie longius distat quod lib. 1, cap. 50, num. 5, asserit Cisterciensis monachos (idemque de Valumbrosanis, Camaldulensibus et Sylvestrinis affirmat) non magis de B. P. Benedicti institutione immediata descendere, quam Hieronymianos Eremitas a D. Hieronymo: quemadmodum ipse contendit Eremitas Augustinianos ita dictos, quia regula et titulo B. Augustini ex largitate apostolica fuerunt donati. Meminisse oportebat se in calce prologi promississe: *Pro viribus præstare conabor, ut nostra jura sine aliorum injuria tueamur; cum propositum et intentio mea nullatenus sit aliorum ordinum jura tangere, vel de illorum antiquitate, origine, dignitate, nisi parte adversa cogente, in hoc opere disputare.* Bene promisit, sed male complevit. Quis, quæso, cogebat eum, ut antiquitati, origini, dignitati tot sanctorum ordinum derogaret? Atqui adversa pars nihil de talibus deseruit, ut ab illa coactus diceretur. Et certe, si res ita se haberet, ut scribit, tolerabile utcumque esset, parum enim nostra referret utrum promissis suis staret necne; aut si ab aliquo umquam id in controversia positum fuisset, non reclamarem; aut si ad manum ipse non haberet, cum hæc scribebat, unde certior fieri valeret de vero Cisterciensis ordinis exordio, nihilominus ignorantiam condonarem: nunc autem non solum dicis suis non stat, sed rem nunquam in controversia positam, lippisque et tonsoribus notissimam, absque ullo fundamento, sed mera sua voluntate, et scribendi celeritate abnegat: eo præsertim tempore, quo a me acceperat librum exordii Cisterciensis ordinis, non ab aliquo scriptore moderno, sed ab ipsis ejusdem fundatoribus scri-

ptum; ubi ex instituto sanctissimi fundatores demonstrant Cisterciensem ordinem, non esse novum aliquem in Ecclesia inventum, sed ordinis monastici S. P. Benedicti reformationem. Videat autem R. P. Pennottus utrum canonici regulares Lateranenses reformati per Frigidionarios, aut Frissonarios, diversi sint ordinis ac Lateranenses antiqui? aut ipsi Frissonarii, quorum reformatio cœpit anno 1400, ut ipse refert lib. III, cap. 6, ad ordinem canonicorum regularium antiquum non pertineant? Nihil æque toto opere suo abhorret; nec mirum, nam reformatio antiqui ordinis, ea præcipue, quæ sit a religiosi viris eundem olim jam professis, sed in laxiori observantia, ad eumque finem dirigitur, ut ad primitivum reducatur ordo vigorem, tantum distat a novi ordinis constructione, ut procul dubio tantum propius antiqui ordinis sint reformatores, quanto reformatio ipsa propius ad veram fundatorum institutionem accedit. Aut dicat, qui jam inter Minoritarum diversissimas congregationes verius Franciscani sint, Conventuales, an Observantes? Reformati, seu Discalceati ac Capucini? Et tamen reformatiores noviores perpetuo sunt, quoad reformationem modernam, sed hæreditatem parentum primitivam secuius assequuntur.

Nunc igitur proferam testimonia fundatorum ordinis Cisterciensis, quæ ipsi Pennotto jam ante mutaveram, ut vel sic legat vere ac propria S. Benedicti instituto descendere. Titulus libri est: *Exordium sacris ordinis Cisterciensis a S. Roberto, S. Alberico, et S. Stephano primis ejusdem ordinis fundatoribus, antequingentos annos accurate conscriptum.* Prologus vero: *Nos Cistercienses primi hujus Ecclesiæ fundatores, successoribus nostris sty'o præsentis notificamus, quam canonicæ, quanta auctoritate, a quibus etiam personis, quibusque temporibus cœnobium et tenor vitæ illorum exordium sumpserit; ut hujus rei propalata sincera veritate, tenacius et locum, et observantiam sanctæ regulæ in eo a nob' per Dei gratiam utcumque inchoatam ament,* etc. Liber vero sic incipit. Anno ab Incarnatione Domini 1098, beatæ memoriæ Robertus Molismensis Ecclesiæ in episcopatu Lingonensi fundatæ primus abbas, et quidem ejusdem cœnobii fratres ad ven. Hugonem tunc apostolicæ sedis legatum, et Lugdunensis Ecclesiæ archiepiscopum, venerunt, vitam suam sub custodia S. regulæ Benedicti se ordinaturos pollicentes; et idcirco ad hoc liberius exsequendum, ut eis et sui juvenis, apostolicæque auctoritatis robur porrigeret, constanter flagitantes. Quorum voto legatus ille lætanter favens, tali epistola exordii eorum fundamentum jecit.

Hugo Lugdunen. archi-piscopus et apostolicæ sedis legatus Roberto Molismensis abati, et fratribus cum eo secundum regulam S. Benedicti Deo servire cup'entibus. Notum sit omnibus de S. Matris Ecclesiæ profectu gaudentibus, vos et quosdam filios vestros Molismensis cœnobii fratres Lugduni in nostra præsentia adstitisse, ac regulæ B. Benedicti, quam illic usque tepide ac negligenter in eodem monasterio tenueritis, arctius deinceps atque perfectius inhærere velle profes-

sos fuisse : quod quia in loco prædicto pluribus impediendis causis constat adimpleri non posse, nos utriusque partis saluti, videlicet inde recedentium, atque illic remanentium providentes, in locum alium quem vobis divina largitas designaverit, declinare, ibique salubrius atque quietius Domino famulari utile duximus fore. Vobis ergo tunc presentibus Roberto abbati, fratribus quoque Alberico, Odoni, Joami, Stephano, Letaldo, et Petro, sed et omnibus quos regulariter et communi consilio vobis sociare decreveritis, hoc sanctum propositum servare, et tunc consulimus, et ut in hoc perseveretis præcipimus, et auctoritate apostolica per sigilli nostri impressionem in perpetuum confirmamus.

Pergunt auctores enarrare qualiter inde discedentes in Eremum Cistercii convolarunt, inibique Cisterciense cœnobium construxerunt, ex quo postmodum B. præcipue Bernardo procurante reformatio ipsa in universo orbe propagata est. Minime ergo novi homines e sæculo recens educti, ordinem Cisterciensem instaurarunt, sed monachi Benedictini cœnobii Molismensis, eo permoti, quod regulam quam professi fuerant tepide nimis illic hactenus observaverant. Nam viri isti (ut cap. 4 dicitur) apud Molisium positi, scæpius inter se, Dei gratia aspirati, de transgressione regulæ B. Benedicti Patris manachorum loquebantur, et contristabantur videntes se cæterosque monachos hanc regulam solemni professione servaturos promississe, eamque minime custodisse. Et propter hoc apostolicæ sedis legati auctoritate (uti prælibavimus) ad hanc solitudinem ut professionem suam observantia S. regulæ adimplerent, etc. Subinferunt deinde auctores litteras apostolicas Urbani II, et Paschalis item II, Rom. Pontificum, duorum cardinalium et episcopi Cabilonensis, binaque alias præfati Hugonis legati, quibus reformatio ipsa confirmata est. Eodemque prorsus pacto conferunt historici omnes exordium nostrum, ut videre est apud Cæsarium, lib. 1 Dialog. Miraculorum, cap. 1; Vincentium Belvacensem in Spec. Histor. lib. xxv, cap. 94 et 95; et Antoninum, ex eo ad verbum; Sigibertum, seu ejus continuatorem Robertum, ad annum 1098; et quotquot ejus ordinis exordii meminerunt: et novissime apud Aubertum Miræum, Barnabam de Montalvo, Bernardum de Brito in Chronicis Cisterciens., exactissimeque in Laurea Evangelica R. admodum P. ac celeberrimi apud Salmanticenses theologiæ professoris publici Fr. Angeli Manrique, ut innumeros alios omittam. Notatione digna sunt verba Cæsarii: *Hoc autem præfixum teneas, nostri auctorem esse Spiritum sanctum; institutorem S. Benedictum; invocantem vero venerabilem abbatem Robertum.* Hinc inter reformatos Cistercienses et Cluniacenses orta fuit quæstio, quæ frequenter inter reformatos et non reformatos ejusdem ordinis de observantia, seu transgressione regulæ oriri solet, quam videre licet apud Petrum Venerab. lib. iii, epist. in 28 ad S. Bernardum, et lib. v, epist. 16, ad eundem, ubi respondet ad 12, articulos regulæ S. P. Benedicti, in quibus Cluniacensis es deficere taxabantur a Cisterciensibus, objicit-

A que nobis coloris habitus mutationem, quam nihilominus ex regulæ præscripto licuisse facere nostri contendebant cap. 55 reg., de qua etiam questione agit ipse Bernardus in Apologia ad Guilielmum abbatem, ubi ordinem S. Benedicti suum pleno ore ordinem vocat. Ex his igitur videat, quæso, R. P. Pennottus quantum deroget Cisterciensis ordinis juribus, cum ipsum a D. protoparente Benedicto minime descendere scribit. Neque est quod causetur, dum videt communiter ab auctoribus non vocari congregationem Cisterciensem, sed ordinem absolute; hoc enim non facit eum discernere ab ordine sancti Benedicti, quasi essentialiter diversum (ut scholasticis suis terminis loquar) sed accidentaliter; qua de re alibi a nobis fusius tractatum est, in speciali opusculo de propria significatione hujus vocis *Ordo*. Idem prorsus de aliis reformationibus ordinis sancti Benedicti sentiendum est, nam S. Romualdus, a quo Camaldulenses, S. Joannes Gualbertus, a quo Valumbrosani, et S. Silvester, a quo Silvestrini, monachi nigri erant, et ordinem suum reformare procurarunt.

Quale etiam est illud quod lib. ii, cap. 73, num. 1, Pennottus asserit: *At non solum originem, veram etiam præcipuos illustratores ex eodem ordine canonicorum ipse ordo monasticus accepit?* ubi enumeratis nonnullis sanctis, qui ad Benedictinos ex canonicis olim transitum fecerunt, subinfert: *De Cisterciensibus adhuc multo magis conspicua est, cum unus Malachias, regularis canonicus in Hibernia tot, Cisterciensium cœnobio fundaverit, cum integra canonicorum monasteria ad Cistercienses transierint, ut patet in Alva abbatis canonicorum regularium Leodiensium, quam S. Bernardus in monasterium Cisterciensium mutavit: et de priore monasterii Eboracensis cum omnibus fere dicti monasterii fratribus ad Cistercienses profectis pro quibus ipse D. Bernardus ad abbatem Eboracensem scripsit epistolam quæ est in ordine 95, ex quorum numero videtur fuisse B. Humbertus, cujus laudes recensit idem B. Bernardus in proprio sermone de eodem habito.* Hæc ille. Sed quidquid de horum veritate sit, videant lectores, qui ex duobus sacris illustrati, canonici ad Cistercienses reformationis ac sanctitatis prætextu adipiscendæ, transeuntes, an Cistercienses canonicis sinu suo complectentes, et ut ad altissimum sanctitatis fastigium evehentes? Aut dubium sanctorum facti, illustres redditi sunt; non enim canonici ad Cistercienses transierunt, ut eos illustrarent, et perficerent, sed ut perfectiores et illustriores redderentur. Sic in simili casu censuit Bernardus ipse, ait (epist. 142): *Hoc, inquam, hoc prorsus vos de illustribus reddidit illustriores, sanctiores de sanctis, et ubicumque divulgatus est sermo iste, replevit omnia odore suavitatis. . . . Quam læto sinu collegit vos multitudo Cisterciensium, etc.* Quod si dixerit quis, ordinem etiam nostrum illustrari adventu talium virorum, id minime negamus, sed non aliter quam illustrum hominum e sæculo venientium ad ordinem, quis non videt? quare æque sæculo ipsam gloriam poterit, quod ordines universos illustraverit.

Negamus præterea S. Malachiam fuisse canonicum regularem, cum verius sit monachum perpetuo fuisse, et quando Cisterciensibus cœnobio in Hibernia fundabat, ad ipsos jam transiisse; nam et sanctus Bernardus cum habitu S. Malachia sepultum, et e converso Malachiam cum veste Bernardi certo scimus ex ult. cap. Vitæ S. Bernardi per ipsius secretarium scriptæ, qui funeri ejus interfuit. Unde et a Cisterciensibus in catalogum suorum sanctorum perpetuo recensetur, et tamquam unus ex suis, quotannis solemnem officio celebratur: quod tamen argumentum aliquando Pennotto visum fuit efficax ad probandum S. Herculanium fuisse regularem canonicum: quia scilicet a canonicis regul. solemnem officio colitur.

Rursus monasterium de Alna (sic enim vocatur, non Alva) solos quatuor annos S. Augustini regulam professum fuerat, ut tradit Miræus in Chron. Cist. ad ann. Domini 1148: unde cum in ejus institutis tenerum adhuc esset, facile fuit ad alia præstantiora transire. Ubi autem, quæso, Pennottus invenit monasterium istud Eboracense ex quo prior cum aliis fratribus ad Cistercienses pervolaverat, fuisse ordinis canonici? Quod si existimat fuisse ipsam Ecclesiam, ut omittam satis gratis ab eo creditam canonicorum fuisse, non autem monachorum S. Benedicti, lib. II, cap. 37, num. 6, multo gratius asserit priorem illum cum fratribus eam reliquisse: nam ex epistola Bernardi (quæ est 94, non vero 95, ut ipse vult) nihil tale educi potest, et ex titulo verisimilius oppositum, qui est: *Ad abbatem cujusdam monasterii Eboracensis, unde exierat prior cum aliquantibus fratribus.* Ubi cum dicitur cujusdam monasterii Eboracensis, satis innuitur non esse ipsam cathedralem ecclesiam, sed aliquam aliam ejusdem diœcesis. De B. Humberto res est facillior, neque enim ex sermone S. Bernardi in ejus obitu habito, neque ex Vita ipsius, quæ exstat in III lib. Exordii Cisterciensis, cap. 4 et 5, nec aliunde haberi potest, quod fuerit monachus Eboracensis, et aliter ex illis qui cum priore reformati sunt. Quinimmo oppositum satis perspicue deducitur ex eo quod, ipso Bernardo asserente, ab ipso pene principio monasterii Clarævallis cum eo conversatus fuit. Conversio autem prioris et fratrum Eboracensium multo postea contigit, ut liquet ex epistola quæ scripta fuit a Bernardo (si ordinem ejus inter cæteros spectemus) pro sedando Anacleti schismate laborante, quando jam notissimus erat toto orbe.

Per hoc tamen nolumus negare ipsum mellifluum doctorem multos canonicorum regularium ad ordinem suum admisisse, alios autem repulisse, ut videre est in eo qui patientiam ipsius illustravit, dum renuentem admittere eum ad ordinem, in maxilla percussit, quæ res fuse refertur lib. III Vitæ Bernardi, cap. 6. Sed ad alia transeamus.

Mitto concilium Rhemense a B. Eugenio III celebratum tribui Eugenio II a Pennotto, lib. I, cap. 19, num. 4, quo sic canonicorum regularium reformatio, quæ inibi facta est vetustior longe esset: cum tamen acta ipsa Rhemensis concilii reluctantur, et

A Bernardus, qui præsens fuit, contra Gilbertum Porretanum Trinitatis unitatem defendat, de qua re agit ipse serm. 80, in Cant., et quotquot Eugenii, aut Bernardi acta scripserunt.

Venio ad B. Joachimum, quem amicus noster immerito ac immoderate carpit.

§ VI. *Defenditur B. abbas Joachimus a calumniis Pennotti et aliorum.*

Duo sunt, quæ sibi ex doctrinis venerandi abbatis Pennottus officere credit, alterum dum de eremitarum ordine in suo ad expositionem Apocalypsis introductorio prophetavit: alterum dum regulares canonicos a S. Rufo institutos circa annum Domini 1100, ab eoque tunc primum donatos S. Augustini regula fuisse contendit. Sic ille Joachimi sententias refert, et tam acriter impugnat, ut urbanitatis ac religiositatis metas vehementer excesserit. Quantumvis enim ita se haberet res (ut ipse refert) et abbas sanctus ab eo relata scriberet, non erant tanti momenti hæc, ut ea propter S. Inquisitionis officium in ipsum fulminaret, et inaudita parte ob quorundam male intellectum testimonium sententiam damnationis in ipsum tulerit, damnationis, inquam, æternæ mortis, et condemnationis personæ a concilio generali Lateranensi. *Sup: rest* (inquit lib. I, c. 41) *Ut solum abbatis Joachimi testimonium expendamus, ac videamus an forte Goliath ab orco revocatus fuerit, tantas vires habens, ut unus contra viginti merito stare possit.* Et post pauca, num. 2: *An vero inter prophetas ipsum Joachimum censere merito possimus, referam quid de illo viri docti scribant.* Illic processum consilii adductis in testes S. Antonino, cardinalibus Bellarmino et Baronio, et Alfonso de Castro, quibus utcumque auditis dorisorie subinfert: *Ex quibus et aliis superius dictis, videas quanti factendus sit hic novus propheta, quem Marquez uti militem adeo strenuum producit, ut contra viginti armatos solus stare possit.* Lib. vero II, cap. 2, quasi antea sibi incognitum sic Joachimum citat: *Est igitur de origine canonici ordinis prima sententia cujusdam abbatis, nomine Joachim, in expositione apocalypsis, asserentis ordinem canonicorum regularium circa annum Domini 1100 initium habuisse in partibus Galliarum a quodam episcopo nomine Rufo, qui ipsis canonicis D. Augustini regulam primus tradidit, et ab illo congregatio canonicorum regularium originem traxit, quæ idcirco S. Rufi congregatio est appellata.* Et post nonnulla: *Hæc Joachimi sententia eo modo præsertim explicata et aucta, non unum, sed multos illos usque manifestos, et palpabiles continet errores.* Enumerat verò decursa capituli ejus decem, obiter verò reverendiss. D. episcopum Antonium Massam Galesinum doctissimum sui sæculi virum, quod hac in re Joachimum secutus fuerit, eo honore prosequitur, ut dicat: *Omitto Antonium Massam Galesinum qui ipsum abbatem Joachimum secutus, multas ineptias effudit, quibus animi sui venalitatem, et ingenii levitatem et ignorantiam apertissime monstravit, etc.* Siccine cum viris gravissimis agere licet? At cujus manus contra omnes, manus omnium sustinere cogetur.

Et quidem quod ad Joachimum spectat, manifestum est, minime scripta ejus, quæ citat, a Penotto lecta, nec quis, cujusve meriti in Ecclesia fuerit, ab eo agnitus; quandoquidem perperam omnia citantur; prophetia siquidem de ordine eremitarum non exstat in introductorio ad Apocalypsim, sed in expositione capitis xiv, ad illa verba: *Et alius angelus exivit de templo, habens et ipse falcem acutam*, etc. De canonicis autem a S. Rufo institutis non agit in expositione Apocalypsis, sed cap. 20 introductorii, quo videas bonum militem frena (ut vulgo dicitur) permutasse. Certe in re tanti momenti, unde honor viri unius sancti pendeat, nemo erit qui Pennottum absolvat a culpa notabilis incuræ non legendi Joachimum, cum facillimum illi esset adire sive in bibliotheca Vaticana, sive S. Petri in Monte aureo, egregie a R. P. Luca Waddingo instructa, sive Aniciana collegii Gregoriani, sive illustrissimi Domini Joan. Baptistæ Corcini sacræ Rotæ decani, in quibus et in aliis Urbis bibliothecis opera illius reperire liceret. Quid si Joachimus minus suis conatibus adversaretur? Quid si faveret? Parum esset doctrinam ejus usque ad cælos extollere; nemo tam acerrime spiritum abbatis prophetiæ dono clarum tueretur ac Pennottus: nam et alios inferioris notæ auctores sibi faventes, gratitudinis ergo vehementer honorat. Spero tamen magnum apud illum deinceps habendum esse Joachimum, ut pote qui præ cæteris clericorum causam tuetur: nihil etenim æque in omnibus suis operibus inculcat, quam ordinem clericorum priorem fuisse ordine monachorum, id. quod data opera affirmat et probat lib. II Concordiæ utriusque Testamenti, tractatur cap. 5, et in introductorii ad Apocal. cap. 19. Capite autem 20 sequenti duodecim religiosorum ordines, seu congregationes totidem patriarchis, filiis Jacob accommodans, primum recenset sex clericorum congregationes sub sex filiis Liæ primogenitæ respectu Rachelis, significatas; ac deinde totidem monachorum et religiosorum militum sub typo filiorum Balæ et Zelphæ ancillarum, ac Rachelis adumbratas; his verbis quæ referre placet, ut videat Pennottus perperam hactenus abbatem sanctum intellectum cum agit de canonicis sancti Rufi. *Ut autem intelligatur quod dicatur, libet ipsos filios Jacob singulis ordinibus assignare. Primus ordo religiosorum institutus est ab apostolis in Ecclesia primitiva: et ipse designatus est in Ruben. Secundus in Antiochia, ubi primo dicti sunt discipuli Christiani; et ipse designatus est in Simeon. Tertius in Alexandria, de quo, ut refert Ecclesiastica Historia, multa laude digna retulit Philo Judæus, laudans sobrietatem et conversationem illius; et ipse designatus est in Levi. Quartus ordo institutus est in Africa a B. Augustino; et ipse designatus est in Juda. Quintus ordo fuit clericorum regularium in occiduis partibus institutus, qui pro parte ipsius regulæ quam tenet dicitur et ipse S. Augustini: et ipse designatus est in Issachar. Sextus ordo videtur esse clericorum Præmonstratensium: et ipse designatus est in Zabolon.*

A *Hæc de filiis Liæ.* Illis de sex ordinibus clericorum dictis, subinfert de totidem ordinibus monachorum. *Balæ ancillæ Rachelis natus est in filium ordo monachorum, in Græcorum quidem Ecclesia a sanctis Patribus institutus; hic itaque ordo designatus est in Dan filio Balæ ancillæ. Genuit autem Bala secundum filium, nomine Nephthim, qui videtur designare Occidentalium ordinem monachorum (nimirum sub S. Patris Benedicti disciplinis eruditos) et desiit parere. Sed et Lia in hoc ipso emulata sororem, tradit et ipsa Zelpham ancillam suam viro suo, quæ genuit Gad et Asser, in typo duorum ordinum laicorum fratrum, qui claruerunt his temporibus in partibus Orientis, hoc est Hospitalis (nunc S. Joannis) et Militum Templi.* Duos tandem ordines monasticos sub Joseph et Benjamin filiis Rachel et fratrum omnium extremis adumbratos, nondum incœpisse suo tempore dicit, nec mirum, cum ii fuerint ordines præclarissimi Prædicatorum et Minorum, de quibus Joachimus in commentariis Hieremiæ perspicue prophetavit. Videat nunc, quæso, Pennottus quibus magis Joachimus faveat, clericis an monachis? Nam quod de canonicis regularibus quinti ordinis scribit, de congregatione quadam manifestum est debere intelligi, illa nimirum quæ in Galliis regula S. Augustini canonice donata est, et geminato canonis et regulæ nomine canonicorum regularium vocari cœperat. Quo vero anno id acciderit Joachimus non promit; et quod asserit a S. Rufo fuisse institutam, non a se, sed ex aliorum relatione scribit: et forsam vulgo dicebatur ordo ille a S. Rufo institutus, quod in ejus monasterio institutus esset; indeque a S. Rufo ad multa alia derivatus sit. Verum ejusmodi clericorum antelatio non ita mordicus ex mente beati viri accipienda est, quasi multum temporis inter clericorum et monachorum institutionem interfuerit; nam cap. præcedenti (seu 19 introduct.) utrosque in primitiva Ecclesia ortos fuisse contendit, inquit: *Iniit autem primo statu, et inchoato secundo (qui cœpit a Christo Domino) mox clericorum et monachorum ordines inchoati sunt: haud dubium quin in Ecclesia primitiva, qui et vitam ecclesiasticam prædicando et ordinem monasticum per communem vitam servabant. Tanta autem fuit communio duorum ordinum istorum in hoc statu secundo, ut nec clerici deessent in eo, qui viverent communiter sicut monachi, nec monachi quibus officium committeretur clericorum.*

Porro quod ad cap. 14 Apoc. scribit, *Surge ordo, qui videtur novus, et non est, induti nigris vestibus, et induti desuper zona, qui erit ordo Eremitarum*, etc., velit nolit Pennottus, manifesta est prophetia eremitarum S. Augustini, cum eos nondum eo habitu et cingulo donatos (ut luculenter probat R. P. Lucas Waddingus) nec unitos ad unum ordinem, vivis coloribus depinxerit. Nam quod respondet Pennottus lib. I, cap. 51, potuisse Joachimum de eremitis Guilielmis, aut Jambonitis loqui, post quos exortes prophetavit circa annum Domini 1200, longe a vero abest, et parum memoriæ in eo arguit, qui paulo

ante cap. 46, num. 5, de Gulielmitis dixerat : *Patet quod habitus eremitarum D. Guillelmi longe diversus erat, tum ex eremitis dicti ordinis, qui cum illo habitu permanserunt, qui non erant cuculla nigra, sed tunica alba, cum mantello albo, unde et vocati sunt mantelli albi.* De Jambonitis vero, seu eremitis Fr. Joannis Boni cap. sequenti (47) num. 1 asserit ante unionem ab Innocentio IV factam, non habuisse nigrum habitum, sed habitui Fratrum Minorum persimilem; refertque literas Gulielmi cardinalis protectoris, ubi de illis jam unitis ait : *Et quia eorum habitus qui habitui Fratrum Minorum videbatur conformis, apud aliquos scandalum quodammodo suscitabat, de mandato et auctoritate duorum cardinalium, qui tunc in partibus Lombardiæ legationis fungebantur officio, nigrum quem gestatis adhuc habitum, elegerunt. Qui cum jam vocarentur Fratres Eremitæ Joannis boni, etc.* Zonam vero postmodum etiam suscepisse liquet ex litteris apostolis Gregorii IX, quas refert ipse Pennottus eodem cap. 47, num. 7. Depinxit ergo Joachimus habitum eremitarum et corrigiam, quæ nondum erant in rebus : nec mirum, cum ordines quoque Minorum et Prædicatorum manifeste prædixerit, eorumque patriarchas in eo, quem postmodum sumpserunt habitu apud S. Marcum Venetiarum vivis coloribus depingi fecerit, et multa alia prædixerit, quibus eximio prophetiæ spiritu polluisse magis perspicuum est, quam ut longa oratione probari indegat.

Sed quo hæc flant nota omnibus, et contra adversariorum testium informationem a Pennotto factam pro Joachimi innocentia comprobanda nonnullis eorum, qui pro eo stant (brevis tamen compendio, prout locus patitur) in medium adducere non gravabor. Primum omnium profero S. Cyrillum ord. Carmelitarum splendorem, qui ex Carmelo ad Joachimum in Calabria degentem super prophetia sibi cœlitus ostensa enodanda in hæc verba scripsit : *Cum Deus tibi velut secundo Joanni Evangelistæ, miram futura noscenda gratiam contulerit, humiliter quæso (reverende Pater) ut brevius prophetiam hanc enucleare digneris, quo dilucidius Divini abyssum hujus muneris penetrare valeamus. Frange nucem, densa revela, ut splendeat cunctis claritas clarissimi Solis.* Exstat ejusmodi epistola cum operibus ipsius Joachimi in Vaticana bibliotheca, et in altera monasterii S. Fidis ordinis Cisterciensis prope Cæsaraugustam, eamque refert Jacobus de Voragine in Vita S. Cyrilli.

Chronica magistrorum generalium ordinis S. Dominici hæc habent : *Venerabilis autem abbas Joachim Florentis ordinis institutor, fratribus suis habitum, quem dictus magister Reginaldus a B. Virgine acceperat, prophetice demonstrans, in quodam monasterio sui ordinis, quod est in Calabria, depingi et etiam in Ecclesia Marci Venetiarum verniculato emblemate fieri fecit, dicens : Cito surget in Ecclesia Dei novus ordo docentium, etc.*

Henricus de Vrimary, in tractatu de origine ordi-

PATROL. XXXI.

nis eremitarum S. Augustini, adducit prophetiam Joachimi, de qua paulo superius egimus.

Robertus de Licio episcopus Aquensis Serm. 43 de Sanctis, qui est de beato Francisco : *Insuper (ait) abbas Joachim vir eximie sanctitatis, et prophético spiritu clarens, in quodam suo libello ita dixit : Erunt duo viri, unus hinc, alius inde, qui duo ordines interpretantur; unus Italus de Thuscia, alter Hispanus de Hispania, etc., et de Francisco subdit : Depingi eum fecit in Ecclesia S. Marci de Venetiis cum stigmatibus super ostium sacristiæ, sicut hodierna die cernentibus patet.*

Ptolomæus de Luca in Chron. : *Tempore Lucii III floruit Joachim abbas in Calabria, doctrinæ et vaticinio celebris.*

Trithemius lib. II de Viris illustr. S. Ben. cap. 117.

Matthæus Palmerius in continuatione Chron. : *Joachim abbas, vir spiritu prophético plenus, in sacram. scientia litterarum doctus, in Calabria floruit sub Urbano II.*

Pandolphus Collenutius lib. IV Histor. Neapol. agens de Henrico VI imper. qui uxorem Constantiam quinquagenariam agentem gravidam admirabatur; ut ergo Henricus gravidam illam fuisse percepit, admirans, ab abbate Joachim certus fieri studuit; qui Joachim tunc temporis florebat, et spiritus prophetici fama insigniebatur. Abbas vero Constantiam ab eodem concepisse Henricum certorem fecit; et quod erat illi paritura infantulum, cujus omnes vitæ eventus, et qualiter Henricus ipse post pauca in agro Malearum prope Messanam erat moriturus, prædixit, etc.

Joannes Nicolaus Doglion 5 parte Compendii Hist. universalis : *Joachimus abbas, ait, ambobus regibus (id est, Philippo Gallicæ, et Richardo Anglicæ) inutilem illorum fore progressum prædixit; eo quod non erat ultra tempus sanctam recuperare civitatem : quandoquidem rei probavit eventus.*

Paulus Æmilii in histor. Carbonensis monasterii de Henrico imper. VI agens ait : *Præscio venturorum a Joachimo abbate facto, etc.*

Petrus Rodolphus in histor. Seraphica dum de effigie sancti Francisci agit, sic ait : *Ante Sancti hujus exortum, abbas Joachimus Florentis vir sanctitatis eximie et spiritu prophetiæ conspicuus, in æde D. Marci Venetiis, etc., quæ adhuc hodie visitur in fornice templi; quod et poeta quidam ingeniosus his versibus expressit :*

Atque prius fuerat quam mundo exortus in æde,
Quæ Marci titulo nulli toto orbe secunda est,
Exstat apud Venetos longis expressus ab annis.

Subditque : *Fuit abbas Joachimus vir excellentissimi ac prope divini ingenii; qui glossavit Apocalypsim, ubi multa prædixit de ordine Mendicantium, quorum veritatem rei declaravit eventus.*

Arnoldus Wion 2 part. Ligni vitæ lib. V, cap. 89, ramo 9, multa congerit in laudem spiritus prophetici quo Joachimus floruit, citatque pro eodem Leandrum Bononiensem in ejus Vita : asserit etiam

victoriam navalem de Turcis ad Echinadas Insulas reportatam, duce serenissimo D. Joanne Austriaco, anno salutis 1571, ante quadringentos fere annos prævisam et pronuntiatam a Joachimo, ut ex libris ejus in Apocalypsim optime intellexerunt auctores Triumphæ Ecclesiæ catholicæ.

Gabriel Barrins in Vita ipsius Joachimi, quæ incipit: *Fuit Joannes Joachimus abbas*, etc., ubi recensitis ejus libris, subdit: *In quibus cum spiritum prophetiæ habuisse manifestum est; pleraque enim est vaticinatus, e quibus multa adimpleta sunt, cætera adimplenda supersunt. Nam et Græciam ob perfidiam in Romanam Ecclesiam gentibus dandam, et Prædicatorum ac Minorum ordinum initiatorum mox futuros, quin etiam in januis Ecclesiæ prædixit.* Et multa in hunc finem prosequitur. Sed vero Græciæ a Saracenis subjugandæ vaticinium exstat in Commentariis Hieremiæ ad cap. 1 et ad cap. 48 perspicuis verbis.

Sylvester Meucius in præmio ad Commentaria Apocalypsis, Joachimum multis effert laudibus ob spiritum prophetiæ quo polluit.

Paschalinus Regiselinus in epistola dedicatoria ad prophetias beati Joachimi: *Norunt omnes*, ait, *quidquid in suis dictis Abbas involvit, eventus suos ad unguem sortitum fuisse.*

Mitto alios multos, ut eruditissimum nostri sæculi theologum, egregiumque verbi Dei concionatorem, ac publicum apud Salmanticenses theologiæ professorem Angelum Manrique in Laurea Evangelica, Barnabam de Montalbo in Chron. Cisterciën. et Jacobum Græcum Syllaneum in Chron. ordinis Florensis, et alios qui pro Joachimo egregie decertarunt; nec desunt illustres poëtæ ejusdem sententiæ asserentes. Nam Dantes 3 p. de Paradiso, inquit,

Rabano e quivi, e lucemi dal lato,
Il Calabrese Abbate Joachimo,
De spiritu prophetico dotato.

Cui Philippus Phasianus succinit imparibus in ejus laudem editis, quæ refert Græcus.

Auctor etiam epitaphii ejus sepulcro affixi, inter alia hæc ait:

Nam tum dicta Patrum novit, qui nubo fuerunt
Protecti, et scivit, quæ peragenda forent.
Veridicus vates prædixit, multa fuerunt
Completa, ut monstrat lumine facta dies.

Addam pro coronide Seraphinum Firmanum canonicum regularem Lateranensem, quod eum R. P. Pennottus miris efferat laudibus lib. III, cap. 29, num. 5, vocetque eum *venerandum, sanctissimumque canonicum, ac verbi Dei præconem fervidissimum, qui sancta prædicatione suum sæculum illustravit, cujus verba (ait) erant quasi ignis ardens, et quasi malleus conterens petras; cujus potissimum consilio et suasionem duæ clericorum regularium congregationes fuerunt institutæ, altera S. Pauli Decollati Mediolani, altera sacerdotum Boni Jesu Ravennæ, qui post varios labores pro Dei gloria et salute animarum exantillatos, variosque libellos igne divini amoris plenos ad spiritualem ædificationem utilissimos editos, Bononiæ obiit, etc.* Hæc cum ex ore ejus vera sint, mirum erit si

tanti viri judicium suo Pennottus non prætulisset. Sed quid? Hic igitur in Commentariis ad cap. ix, Apocal. (cujus operis meminit ipse lib. III, cap. 55, num. 6), hæc habet de Joachimo: *Nolle expositionem istam in hoc capite, meo esse Marti attribuedam, et ideo minus creditam. Legatur igitur quidquid circa hæc scribunt Joachimus, et Ubertinus cum aliis, et cuncta clarescant; nam quidquid illi prophetarunt, nos completum esse conspicimus.*

En tibi (lector candide) supra 20 testes, quos quatuor, aut quinque a Pennotto ad adversam partem adductis opponimus: inter quos non solum est notissima differentia penes numerum, sed penes notitiam ejus quod testantur; nostri siquidem oculati (ut sic dixerim) sunt, id enim scribunt, quod suismet oculis in libris Joachimi legerunt, et re ipsa adimpleta viderunt; testes vero adversæ partis oculati esse nequeunt, cum id ascribant Joachimo, quod numquam scripsit. Nam Vincentius Belvæ, quem S. Antoninus transcribit (proinde ex auditis est) eo Joachimum taxat, quod diem mundi extremum intra duas generationes, id est, 60 annos terminandum fore prædixerit, et tamen nullibi hoc dixit affirmando, sed dubitando, ut videre est in calce Concordiæ, ubi de re hac ex professo edisserit. Mirum vero esse non debet, si abbas sanctus de proximo Christi judicio subdubitanter aliquid scripsit, cum alii sanctorum Patrum brevem eideum terminum perperam præfixerint, ut de S. Norberto Præmonstratensium canonicorum auctore refert Bernardus epist. 56 qui id ab ejus ore acceperat. Stant nihilominus pro nobis Vincentius et Antoninus, dum fidem præbent nonnullis Joachimi prædictionibus, ei nimirum qua regibus Angliæ et Galliæ nondum adesse tempus recuperationis terræ Sanctæ prædixit, et aliis.

Cardinalis Bellarminus, qui secundo loco adducitur, nihil affirmat, sed aliis judicium relinquit, ut verba ejus manifestant, lib. de Script. Eccles. in Joachimo. Quod vero cardinalis Baronius, tom. xii Anna., ann. 1164, scribit Joachimum Petro Lombardo adversantem in concilio Lateranensi fuisse damnatum, improprie dictum quis non videt? non enim persona abbatis, sed libellus de Trinitatis unitate et essentia ab eo editus, reprobatur. En verba concilii cap. 2: *Dannamus ergo et reprobamus libellum, seu tractatum, quem abbas Joachimus edidit contra magistrum Petrum Lombardum, de unitate seu essentia Trinitatis; utpote quod in eo asserbatur S. Trinitatis unitas non esse realis et individua, sed similitudinaria, non aliter atque plures homines dicuntur unus populus.* Substituunt autem Pennottus personæ Joachimi excusationem, quam concilium subjungit, inquit: *In nullo tamen propter hoc Florensi monasterio, cujus ipse Joachimus excusator institutor, volumus derogari, quorum ibi et regularis est institutio, et observantia salutaris, maxime cum ipse Joachimus omnia scripta sua nobis assignari mandaverit, apostolica Sedis judicio approbanda, sen etiam*

correctenda; dictans epistolam, quam sua propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, etc. Epistola autem ipsa exstat typis excusa cum commentariis in Apocalypsim, cujus initium, *Universis quibus litteræ istæ, etc.* finis vero, *Hoc scriptum feci ego abbas Joachim, et propria manu roboravi, anno Domini Incarnationis 1200 et sic me tenere confiteor sicut in eo continetur. Ego Fr. Joachim abbas Floris.* Auctuntur eidem litteræ apostolicæ Clementis papæ II ubi inter cætera inquit: *Cum igitur jubente et exhortante bonæ memoriæ Lucio papa prædecessore nostro, expositionem Apocalypsis, et opus Concordiæ inchoasse, et postmodum auctoritate Domini papæ Urbani successoris ipsius composuisse dicaris, Charitatem tuam monemus et exhortamur in Domino per apostolica scripta mandantes, quatenus laboribus tuis in hac parte peroptatum et debitum finem imponens (gratia Domini prosequenti) ad utilitatem proximorum opus illud complere, et diligenter studeas emendare: veniensque ad nos quam citius opportunitas aderit, discussioni apostolicæ Sedis et iudicio te præsentis. Si enim velis in abscondito retinere, diligenti cura præspicias, qua possis summi Patrisfamilias offensam de talento tibi commisso satisfactione placare. Datum Laterani 6 idus Junii pontificatus nostri anno primo.* Quo vides non temere Doctores, seu scriptoris officium sibi in Ecclesia sumpsisse Joachimum, sed trium summorum Pontificum Lucii, Urbani et Clementis hortatu ac præceptione; quod si in aliquo lapsus est, id alta Dei providentia effectum credas, nimirum ut ita suæ fragilitatis admoneretur, ne tam alte supra naturam volans, altum saperet aliquando, sed timeret.

Non defuere nihilominus qui spiritu malignitatis ducti Joachimum et ejus assecclas Florentes monachos de crimine hæresis infamarent; ut quidam Lucanensis episcopus, quem tamen Honorius III severe coercuit, datis ad illum litteris apud S. Petrum 4 non. Decemb. Pontif. ann. 1 quas referunt Jacobus Græcus in Chronologia ordinis Florentis sectione 20 et Paschalinus Regislinus in prologo ad prophetias Joachimi. Addidit alias idem Honorius anno 5 quæ exstant tom. 3 Regest. ipsius sub numero 268 in Vaticano archivo, quas a R. P. Fr. Luca Waddingo accepi, tenoris sequentis:

Honorius episcopus servus servorum Dei. Venerabilibus fratribus Cusentino archiepiscopo et episcopo Bisimianensi sal. et apost. bened. Ex parte dilectorum filiorum abbatum et conventus de ordine Floris tam capituli, quam membrorum fuit propositum coram nobis, quod is qui saluti hominum invidet, et quieti, occasione assumpta ex eo, quod libellus, quem bonæ record. Abbas Joachim contra bon. mem. magistrum Petrum Lombardum edidit, in generali, concilio fuit damnatus; contra eos nonnullos tam clericos quam laicos prælatos et subditos concitavit; qui ut ipsos ab otio contemplationis avertant, et funes extendentes in laqueum pedibus eorum, ponant scandalum juxta iter

ipsis, objiciunt, exprobrando quod idem abbas, qui pater et institutor fuit ordinis eorundem, hæreticus ab Ecclesia Dei habetur. Propter quod non solum simplices lactis participes, a consortio ejusdem ordinis avertunt, sed etiam fortes, qui uti cibo solido didicerunt, et ad discretionem boni et mali exercitatos pro consuetudine habent sensus, circa instituta ordinis ejusdem incipiunt fluctuare. Licet igitur prætractus libellus, seu tractatus damnatus fuerit in concilio memorato, quia tamen idem Joachim omnia scripta sua Romano mandavit Pontifici assignari apostolicæ Sedis iudicio approbanda, seu etiam corrigenda, dictans epistolam, cui propria manu subscripsit, in qua firmiter est confessus se illam fidem tenere quam Romana tenet Ecclesia, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est et magistra, Fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus per totam Calabriam faciat publice enuntiari, quod eum virum catholicum reputamus, sanctæ fidei orthodoxæ sectatorem; et regularem observantiam, quam instituit, salutarem: eosque qui ordini memorato ex hoc detrachere, vel insultare præsumperint, monitione præmissa subdito appellationis obstaculo, animadversione condigna, veritate cognita, castigantes. Datum Laterani xvi kal. Januarii pontificatus nostri ann. 5.

Cæterum quantum ex lectura operum Joachimi conjicio, quorundam sui ordinis monachorum astu, quos zelus imprudens arebat, apud Innocentium et concilium accusatus est, et verba libri de unitate Trinitatis, in alienum a mente Auctoris sensum distorta fuere: ut ita in pleno Patrum consensu erroris insimularetur: aut forsitan aliquid suis libris dolo malo additum fuit. Ita certe ante nos suspicatus est Jacobus Græcus sect. 22 inquit: *An vero aliquid fuisset appositum in opere illo antequam concilio præsentaretur, Dei iudicio examinandum relinquatur. Nam hoc ipsum idem Joachim prædixisse videtur, in cap. xi Hierem. ad illa verba, Ad viros Anathoth, qui quaerunt animam tuam. An autem hæc vera sint, ex his quæ subjiciam, iudicent lectores mei. Professus ordinem Cisterciensem Joachimus in monasterio de Curatio, quod in Calabria diœc. Marturana, ex filiatione Fossæ-Novæ processerat, anno circiter 1150, nihilominus Florentis cœnobium exstruens, reformationem novam in ordinem Cisterciensem induxit, quæ Florentis a capite dicta est. Hinc effectum fuit, ut quorundam Cisterciensium odium incurreret, qui ejus vaticinia deridebant, et scripta curiose admodum scrutabantur, occasionem accusandi illum sollicite perquirentes. Crediderim eos, aut plures eorum bono animo ipsum zelasse, nec aliter inter utrosque contentionem processisse, quam olim inter Chrysostomum et Epiphanium. Ut ut sit, in libro Joachimi *De substantia seu unitate Trinitatis*, invenerunt, quo illum duro iudicio Ecclesiæ supponerent; quod nimirum unitatem Trinitatis ad eum modum exponeret, quo dilectores suos unum cum Deo fieri, Christus per Joannem asseruit: sed ad eum quo tribus Juda, et*

tribus Benjamin, et tribus Levi unus simul populus dictæ sunt : et quod adderet non posse cogitari simplicem divinam substantiam seorsum a personis (uti Petrus Lombardus visus est fecisse in 1 sent. dist. 5), nisi cum Sabellio et Arrio sentiendo. Detulerunt igitur causam ejusmodi ad concilium, a quo in eo sensu, quem verba ejus prætere videntur, liber præfatus anno Domini 1215, sententiam damnationis accepit. Sed vero Joachimus minus se defendere potuit, cum anno superiore ab Incarnat. Domini 1214, ultima Martii diem clausisset extremum, uti Jacobus Græcus aperit in ejus Chronologia, sect. 36. Nihilominus ab octodecim annis condemnationem suam perspicuis verbis prædixerat anno scilicet 1197, quo ipso commentaria in Hieremiam elaboravit, ipso teste, dum ad caput 24 dixit : *Agitur enim nunc 1197 annus*, etc. Prophetia vero exstat ad caput 11, et tam manifesta est, ut librum et materiam libri postea condemnandi, accusatores itidem et Romanum pontificem, qui eum condemnaturi erant, propriis exprimat nominibus. Ad illa siquidem verba : *Venite, mittamus lignum in panem ejus, et eradamas eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius*, sic ait : *Lignum scandalii ponent, ut sanam doctrinam extinguant, et nomen doctoris cui revelabitur sententia Danielis evertant*. Is est Joachimus ipse, qui abditissimas Danielis prophetias enodavit, ad cap. XII Apoc. et alibi. *Futurum est enim, ut summus pontifex veritatem insinuet, ut unus damnetur, id est, moriatur doctor pro populo, ut non tota gens pereat in errore*. Sic *Sedechias contra Hieremiam insurgit; damnat librum (quid clarius?) scindit Trinitatem ab unitate (en titulum libri expressum) et scalpello scribæ sententiam doctoris, alludit ad illud cap. xxxvi Hierem. : Cumque legisset Judi tres pagellas vel quatuor, scidit illud volumen scalpello scribæ*. Et post pauca : *Designat summum pontificem post Cælestinum futurum quicumque sit ille (norant omnes Innocentium III, qui librum damnavit, Cælestino successisse) a quo quia stella disparuit, nimirum quia Joachimo mortuo, claritas sensus ejus disparuit, spiritualis intelligentia extinguetur in dolo, et per invidiam tradetur, et perimere cogitabit. Quod autem congregaverunt pontifices Ecclesiarum, et Pharisei (scilicet abbates, priores, religiosi Cisterciensis ordinis) concilium, forsitan generale, totum ad illum doctorem veritatis referendum est, quem sextus describit angelus, imo sub quo in manu alterius angeli liber demonstratur veritatis apertus*. Multo hæc illustriora redduntur ex his quæ immediate subjungit, exponens namque verba illa : *Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, et dicunt : Non prophetabis in nomine Domini, et morieris in manibus nostris. Propterea hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego visitabo super eos; juvenes morientur in gladio, filii eorum et filie morientur in fame, et reliquæ non erunt ex eis; inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum; exponens, inquam, hæc, sic*

A inquit : *Sequitur : Ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam. A quibusdam Cisterciensium egredietur iniquitas hæc, ut doctor ille non prophete in nomine Domini, et in eorum manibus, id est, operibus et conciliis moriatur, id est, reprobetur. Ipsi siquidem agentibus in concilio generali damnatus est liber. Sed quid inde sequitur? ut verum vero consonet prædicit lamentabilem casum Cisterciensis ordinis, quem utinam nostris oculis non viderimus : Juvenes eorum morientur gladio, etc. Juvenes sunt priores, filii monachi, filie monasteria (quæ per filiationes distributa erant) vel obedientiæ eorum; primi in gladio reipublicæ cadent (id est, in manus commendatorum). Secundi, in fame doctrinæ catholicæ, deficient; reliquæ, potestates scilicet ordinis, in defectu regularis observantiæ. Inducam enim malum super viros Anathoth, scilicet super prælatos majores Cisterciensium, annum visitationis eorum, scilicet tribulationis immisæ. Sed nihilominus inferius ad caput 35 Hieremiæ perpetuitatem ejusdem ordinis in nonnullis filiis ejus prædicit; nam cum præmisisset, quod Jonadab filius Rechab præcepit vinum non bibere filiis suis, nec domos construere; sed in tabernaculis habitare, ad S. Bernardum sermo dirigitur, qui et monachis suis prædicationem et vagationem prohibuit, et eos simpliciter in monasteriis subsesse præcepit..... Quod autem dicitur non deesse de semine Jonadab, qui staret semper in conspectu Domini, videtur quod Cisterciensis religio sit in finem usque sæculi processura. Qua sane prædictione prima omnium prophetata est congregatio S. Bernardi de observantia, quæ in regis Hispaniarum ab anno Domini 1118 institutum cœpit, quæ Deo auspice S. P. Bernardi meritis pristinum ordinis splendorem sustentat; deinde observantia congregationis Italiæ, ac demum Fulliensium monachorum reformatio; quibus omnibus effectum est, ut nusquam hactenus de semine Jonadab seu mellisui Bernardi, defecerit qui stet in conspectu Domini.*

Utergo ad superiora recurramus, sensus prophetici planus est : nimirum fore ut in ejus doctrina filii Anathoth, id est, Cistercienses, scandalizarentur quod scandalum ut sedaret pontificem pronuntiatum oportere ut unus damnetur in libro de Trinitatis unitate, super cuius intelligentia scandalum ortum erat : eum vero pontificem non alium futurum esse, quam eum qui Cælestino succederet. Is vero fuit Innocentius III, qui coacto generali Lateranensi concilio, in quo præter 70 archiepiscopos et 400 episcopos, affuerunt 800 abbates magna ex parte Cisterciensis ordinis, librum Joachimi de unitate Trinitatis, quibusdam eorum suggerentibus, condemnavit. Ubi tamen illud notandum est, quod ait, *Damnat librum, scindit Trinitatem ab unitate, et scalpello scribæ sententiam doctoris, scilicet scindit, nimirum quia alibi suam declarat sententiam in eodem libro : quædam siquidem habet quæ satis cum ad Catholicum sensum trahere videntur, si tamen is ille liber est, qui Psalterium decachordum*

nuncupatur, alias *de unitate Trinitatis*. Quod si diversus ab eo fuit, satis ex eo vitiatum videtur, quod sententiam catholicam, data opera in Psalterio, propugnatum reliquit. Ibi siquidem, lib. 1, dist. 4, inquit: *Omnes hoc una voce, una confessione fateamur: Est Deus unus sine confusione personarum; trinus in personis sine divisione substantiæ. Et rursus: Hæc substantia quæ Deus est, una est, et summe una, et supra quam dici possit simplex est, et una natura: nec negamus Trinitatem in unius confessione substantiæ, sed partium scissiones, quas carnalis sibi fingit intellectus, horremus.... Tres itaque unum sunt et unum tres; non divisi natura, ut terra, aqua et ignis; non personarum disjunctione, ut tres homines ejusdem naturæ. Et inferius: Unde et simpliciter dicitur esse unus qui est veraciter trinus Deus. Et post pauca: Confiteamur Deum unum et summe unum; confiteamur trinum et veraciter trinum: et multa in hunc modum, quæ certe catholicam doctrinam continent, et cum eis stare nequit, quod creditur non majorem esse unitatem substantiæ trium personarum, quam multorum hominum inter se, aut hominum cum Deo; quinimmo quando his similitudinibus usus est ad explicandam unitatem Trinitatis, præmisit exempla esse dissimilia: *Quomodo, ait, ut non rem similem, sed dissimilem dicam, tribus Juda, et tribus Benjamin, et tribus Levi unus populus dictæ sunt; neque enim cum dico unus populus, quartum aliquid assigno; sed dico quod unitas est in illis tribus, et quod non sint scissæ, vel divisæ a domo David, quomodo reliquæ decem tribus.* Solum igitur execrabatur asserentes præter tres personas esse quartum aliquid (nimirum divinam substantiam) rei ipsa ab eis distinctam; quod forsitan aliquos sui temporis theologos asserentes audivit; nam ait: *Item quod his nequius est, nescio tria præter substantiam, nova adinventio assignare præsumpsit, in quos exclamat: O humana temeritas, quam cæca semper! O inimica semper pietati præsumptio! si sic existimasti simplicem divinam substantiam, ut seorsum a personis cogitaveris illam (hoc est, credideris distinctam) Sabellium sub Ario palliasti: si seorsum a substantia tres personas, Arium sub Sabellii palliatione excusas.* Verba hæc in Petrum Lombardum dicta judicaverunt ejus amulii, utpote qui in 1, dist. 5, dixerit divinam substantiam neque genitam esse, neque procedentem, neque generantem; Joachimus tamen eum proprio nomine non expressit; quod si forsitan in eum invectus est, in eum sensum verba ejus accepit, quasi voluerit substantiam divinam non esse eam rem quæ est genita, aut generans, aut procedens; quod erroneum esset asserere: cum tamen in sensu formali verba magistri accipienda sint. Sed de his aliorum esto judicium, mihi sat sit intentionem Joachimi sanam fuisse, et super hac suammet afflictionem et damnationem prædixisse.*

Atque hæc in gratiam Baronii dicta sint, adducti a Pennotto in condemnationem Joachimi. Sed vero Alphonus de Castro doctus alioquin vir, manifeste

oculatus testis esse nequit, cum errorem quemdam abbati sancto impingat (nimirum apostolos non prædicasse Evangelium juxta spiritualem intelligentiam, sed tantum secundum litteram) et tamen asserat, cum se in illis operibus non reperisse, sed ita a Guidone carmelita de eo notari: *Quare fidanus, ait, in hac parte Guidoni.* Non satis demiror tanti viri judicium. Ergone tam leve negotium agebatur, tam nihili ducenda erat catholici hominis fama, ut in re quæ in scriptis non constabat, fidendum potius esset uni, quem unde id sciret nesciebat, quam honori innocentis? Cæterum dubium mihi non est, perperam intellexisse Guidonem tres illos mundi status quos abbas sanctus sæpe in suis scriptis inculcat, quorum primus ab Adam usque ad Christum extenditur, secundus a Christo usque ad tempora S. P. Benedicti, tertius ab eo usque ad finem mundi; et in primo vixisse homines secundum carnem; in secundo partim in carne, partim in spiritu; in tertio secundum solum spiritum. De his præcipue agit cap. 5. introduct. in Apocal., et ex professo lib. II Concordiæ, tract. 4, a capite 5 et deinceps. Ex quo inferri videbatur usque ad S. Benedictum non vixisse homines pure secundum spiritum; quasi is primus spiritualis intelligentiæ Evangelii prædicator fuerit, et non apostoli. At vero si auctores præfati attente legerent Joachimi scripta, non incidissent in tam manifestam ignorantiam: longe et enim aliud intendit, ut ipse se explicat, tum alibi, tum præcipue lib. IV Concord. cap. 3, nimirum *in primo statu præcessisse solum significantia*, quia omnia in figura futurorum contingebant illis: *in secundo successive significantia, et significata*: quæ enim scripta sunt in novo Testamento, significata sunt per res prioris; significaruntque alia deinceps futura in sensu spirituali: *in tertio denique amotis significantibus secutu esse tantummodo significata*: nihil siquidem eorum quæ tunc accidunt, vel accident, desumi potest tamquam figura alienius rei futuræ. Et hoc innuitur cum dicitur, in primo totum esse carnem, id est, figuram, seu spiritum futurorum: in tertio nihil esse quod figura sit, sed omnia esse figurata, quasi spiritum præteritorum; cum tamen in secundo utrumque simul reperitur propter novi Testamenti excellentiam, quod ad ipsum spectat, in quo et spiritum præteritorum, et figuram futurorum reperire licet. Quod si de eo admiraris, quod tertii status initium potius a sancto Benedicto, quam ab aliis sanctis novi Testamenti accipiat, in promptu est, quod tibi respondeam ex doctrina Concord., libro II, tractatu 4, cap. 14 usque ad 18, tres illos status non gratis dividendos, sed penes eundem numerum generationum; non aliter atque apud Matthæum, cap. 1, status ille hominum ab Abraham usque ad Christum tribus generationum tessaradecadis, hoc est 42 generat. complectitur: quod quidem eo loci qualiter accommodandum sit, Joachimus late exponit. Quamquam et in eo verificari queat spiritualis vita tertii status, quod a S. Be

nedicto multo magis quam prius examina monachorum, apud quos spiritualis vita locum suum habet, multiplicari cœpere.

Quæ cum ita sint, nihil est quod Joachimus demeretur ut erroris passim lusimuletur: aut ei reverentia sancto viro debita non exhibetur, quandoquidem sanctitatem vitæ ipsius, Deus humilium remunerator, innumeris prope miraculis propalavit, quæ justo volumine descripsit venerab. archiepiscopus Cosentinus Lucas ejusdem Joachimi discipulus, et ex eo Jacobus Græcus, prior Florentis, libro de hac re edito, qui in archivo ejusdem cœnobii asservatur, et ipsius exemplar in Bibliotheca Aniciana collegii Gregoriani de urbe. Videat igitur noster Pennottus quantus qualisque fuerit is quem ab inferis resurrecturum sperat; et quam belle nomen Goliath sanctis viris imponatur.

§ VII. *Objectis a Pennotto contra Dextri et Maximi Chronica fit satis.*

Cum ergo opus suum videat R. P. Pennottus eisdem vinculis irretiri, quibus Chronicon nostrum vincire vult, reliquum erit, ut mitius deinceps nobiscum agat; et credat proprio edoctus periculo haud difficile in quemvis posse librum argumenta jactari; tametsi jure ne an injuria id fiat, lectorum judicio sit relinquendum. Nunc vero ad objectiones suas responsiones nostras adhibere curabimus, quo videant omnes nihil eorum auctoritatem Chronici enervare posse.

In primis quicquid de conservatione, et inventione ipsius hactenus a diversis dictum est, ex eodem principio nascitur, discreparunt siquidem inter se ex opinione vulgi, quæ pro diversitate locorum diversa esse solet, non ex vera notitia, quam ipsi haberent. Quod dico propter P. Joannem Calderon, qui ea quæ de Chronico reperto ab archiepiscopo Braccarensi scripsit, ex opinione vulgi posuit, non ex relatione P. Hieronymi de la Higuera aut P. Thomæ de Toralba, quibus inventio debetur. Neque huic opponitur quod dicitur repertum prius esse ab Euthrando, et aliquando quoddam ejus exemplum apud Sislam fuisse: utrumque siquidem verum esse probavimus in priori parte nostræ præfationis, quo lectorem amando. Discrepantia codicum inde ortum habuit, quod P. Higuera cum requireretur a multis, et nequiret cunctis integrum Chronicon, quod adhuc excusum non erat, communicare, diversas pro diversitate petitionum clausulas seu abbreviationes exscripsit. Sic episcopo Tudensi, utpote Benedictino, ea solum misit, quæ ad ordinem S. P. Benedicti, aut sanctos episcopus Tudensis pertinere videbantur, ut ipse Prudentius de Sandoval affirmat in lib. de Ecclesia Tudensi. Sic illustrissimo archiepiscopo Braccarensi professione Augustiniano, res sui archiepiscopatus et ordinis transmisit, quod affirmat Losada. Sic aliis multis pro diversitate provinciarum satisfacit; ex quibus abbreviationibus varia exempla facta fuerunt: haud dubium novis semper erratis satentia, quorum alterum procul dubio fuit episcopi Segorbiensis. M. Joannes Marquez non integro Chronico usus est,

sed abbreviatione quadam: Murillus integrum exemplar nactus est ab ipso P. Higuera, quod tamen corrupte admodum Casaraugustæ impressum fuit, et idcirco oportuit illud ad alia applicatum corrigere, uti ego feci conferens ipsum cum exemplari Toleti existente in bibliotheca comitis de Mora, opera P. Higuera ad fidem sui correctum, et collationatum; et aliud quod exstat in bibliotheca regia S. Laurentii In Excuriali, atque huic sic correcto, quod nunc profero, integram fidem adhibendam late probavi in Chronici defensione præliminari. Quod a Magdeburgensibus vitiatum asseritur, haud mihi facile persuadeo, cum nihil quod hæresim sapiat, aut errores suos quoquo modo juvare queat, in toto codice reperitur, nisi quis velit quasdam transcriptiones, seu etiam replicationes sententiarum, quas in eo reperiri suis locis ostendimus, hæreticis illis tribuere, uti P. Higuera existimavit, eo motu quod sciret a Magdeburgensibus libros et bibliothecas vitiatos; sed id Dextro quoque certo contigisse nesciebat. Certe si corruptendum ab hæreticis erat Chronicon, hæreses illorum non effugeret.

Quæ in epistolam dedicatariam Dextri Pennottus objicit, bis a nobis soluta sunt, nimirum in § 2 Apologiæ præliminaris, et in commentariis ad annum 430, ad ultima verba Chronici.

Porro S. Petronillam vere B. principis apostolorum ex matrimonio filiam fuisse, multorum testimoniis suo loco probatum a nobis est, ubi Baronii objectis satisfacimus. Neque nobis (ut Pennottus existimat) D. Aug. lib. contra Adimantum, contradicit, nam tametsi cap. illo 17 historiam de Petri filia a paralyti sanata, et de filia hortulani ad precem ipsius mortua, ex apocryphis desumpti videatur asserere; non tamen asserit esse apocryphum, Petrum apostolum habuisse filiam, sed quod illa ejus precibus sana facta sit. Et nihilominus nota apocryphorum ea omnia comprehendere videtur, quæ in sacris litteris minime narrantur. Apocryphum siquidem illud dicitur, quod authenticum non est. **E**tenim verba Augusti: *Hoc illi Manichæi magna cæcitate vituperant* (nimirum miracula divinitus facta) *cum in apocryphis pro magno legant, et illud quod de Apostolo Thoma commemoravi, et ipsius Petri filiam paralyticam sanam factam precibus patris, et hortulani filiam ad precem ipsius Petri esse mortuam: et respondent quod hæc eis expediebat, ut et illa solveretur paralyti et illa moreretur: tamen ad precem Apostoli factum esse non negant.* Hæc August. Sed non ad rem, ut vides; non enim negat tales fuisse personas, sed ea miracula esse authentica.

Magnopere etiam excidit Pennottus, cum scripsit esse contra Ecclesiæ traditionem, asserere epistolam Jacobi canonicam non a Jacobo Minore, sed Majore fuisse conscriptam, eo quod in officio Minoris legatur in primo nocturno Breviarii Romani. Sane hæc in re eximius Theologus manifeste ignorare convincitur, quid requiratur ut aliquid habeatur ex traditione Ecclesiastica, cum constet historias san-

clorum, quæ in Breviario leguntur, non gaudere inevitabili certitudine; præterquam quod epistola illa legi possit eo die per accommodationem nominis Jacobi: et correctoribus Breviarii satis fuisse S. Hieronymum Jacobo Minori eam tribuere lib. de Script. Eccl., et Pennottus ipse lectiones S. Hieronymi approbatas a S. congregatione illustriss. card. sacr. rituum non vult recipere, quod in eis dicatur fuisse professione Benedictinus. Cæterum tam distat a traditione Ecclesiæ, quod epistola ipsa sit Jacobi Minoris, quod in Commentariis nostris ostenderimus ex traditione totius Ecclesiæ Hispanæ et Syriæ, et ex re ipsa fuisse opus Majoris, et totius novi Testamenti primam scripturam. Relege quæ ibi diximus ad annum 37, num. 6 et 7, et quanta gaudeat probabilitate sententia Dextri videbis. Gravius excessit Pennottus, dum id quod asserit Dexter, duodecim tribus, quibus Jacobus misit epistolam, fuisse intra Hispaniam, esse commentum, et aperte contra sacram Scripturam lib. iv Reg. Hoc si esset, hæreticum esse: nemo negaret: verum an ipse librum illum legerit aut intellexerit, ex his quæ late scripsimus prædicto loco num. 5, cunctis facile patebit; quæ ne actum agere videamur in præsentis non repetimus. Acrem nihilominus censuram amico libenter condonamus: et illam etiam, qua contra historiam evangelicam Joan. xi esse dicit, Judæos Hierosolymitanos, litteris datis, Hispanos Judæos super Christi morte consuluisse. Qua de re fuse egimus ad annum Dom. 35, comment. 2, n. 4, et ad an. 57, comment. 3, n. 4. Ex quibus planum fiet quis rectius Evangelium intellexerit: satisque frigide oppositum in verbis Joannis xi fundari.

Deus bone, quam falso calumniatur Dextrum! Probavimus ad annum 58 Saulum in Paulum conversum anno Christi 56 (die 25 Januarii) id est, secundo ab Ascensione Domini anno, uti Ecclesia Romana in suo martyrologio profitetur: et cum eo Baronius in notis ad eam diem. Cum autem Paulus ipse profiteatur post annos tres venisse Hierosolymam, necessum est ut is ejus adventus inciderit in annum Domini 58 quod Dexter asserit; nam totus 56 numerandus est, cum conversio Pauli in initio illius acciderit, id est 25 Januarii. Non igitur Dexter vult Paulum post conversionem, id est, statim ac conversus est, venisse Hierosolymam, ut putat Pennottus ex suo capite; sed quod anno Domini 58 post conversionem, id est, jam conversus venit, nimirum non ante conversionem, sed anno Domini 58 qui scilicet tertius ab ea fuit. At unde accepit Pennottus Paulum non ante 58 Domini conversum fuisse? et non ante 41 ascendisse Hierosolymam? Id Dexter minime asserit, nec qui quam probabili saltem conjectura.

Non est verum Dextrum asserere, quod pontifex Lini pervenit ad annum Domini 86; illorum enim verborum: *Anno Christi 86. per idem tempus S. Anacletus, vel Cletus successerat Lino*; non est sensus, quod eo ipso anno successit; cum potius dicat *successerat*, quo tempore ante ipsum annum 86 successisse mani-

festat; sed annum in specie non promittit: quamquam certum sit in hoc etiam sicut in cæteris secutum fuisse Chronicon Eusebii, qui usque ad annum 72 producit Lini episcopatum. Quod si ab his dissentiant recentiores, parum interest, cum Dexter eos audire nequiverit, sed solum vetustiores, quos in re adeo ancipiti et antiqua omnes sequi debent.

Hoc ut minimum delere ex suis notis Pennottus debuerat, utpote prius a me admonitus de errore: quod enim hoc loco Dexter asserit, venisse scilicet Romam Polycarpum sub Aniceto, tam verum est, ut id affirmaverint posteriores inter priscos Doctores, quibus tutum non erit reluctari, id est, Irenæus lib. iii contra hær. cap. 5, Hieronymus lib. de Script. Eccl. in Polycarpo, et Eusebius in Chron. anno Domini 156. Hucusque alii modernorum subscribere. Dedit eorum verba in Comment. ad hunc ipsum annum.

Immo ob id potius Higinus ad Leroneum relegatus est, quod insula esset serpentibus plena, ut certius moreretur: et idcirco forsitan dolebat Ambrosius ad Valentinianum scribens, exsilium senis. Vide quæ hac de re diximus ad annum 584.

Illud vero quod de S. Paulino objicit, quam sit abs re, exposuimus data opera in superioribus ad annum ipsum 596, tametsi nomen Pennotti honoris gratia, et loci sublicerimus, quod eo temporis Tripartitam suam nondum ediderat, illic lector nodum solutum reperiet, et objecta falso niti fundamento.

Recte quidem id objiceretur, si codex excusus, quo Pennottus usus fuit, vitiatum non esset; ipsum tamen oportuit emendare ex aliis correctioribus; in sententia siquidem illa, *sub Paciano Barcinonensi episcopo nascitur Paulus Orosius*, etc. non sunt anni Domini 584, sed 570, ut suo loco videri potest. Quo dato ruit objectio, nam anno 400 quo missus dicitur ab episcopis Hispanis ad Africanos erat ætatis 30 et quidem juvenis, quantumvis presbyter; sic enim vocatur ab Augustino ad quem præcipue mittebatur. De legatione ipsa multis egimus ad annum 400.

Quod de duplice Leporio dicitur, parum constare probavimus in comment. ad an. 406, ubi Pennotto suppresso nomine respondimus, qui tamen inde præcipue movetur, ne videlicet reperiretur discipulus aliquis Augustini ad hæresim declinasse. Sed hoc leve admodum est; nec minuit tanti pastoris gloriam una morbida ovis, sicut nec Christi magisterium unus Judas, eo præsertim quod postmodum Leporius iste opera ipsius Augustini scribitur ad bonam mentem redactus. Porro præfatio loco ostendimus, testimonio Apollonii Alexandrini et Ambrosii Moralis reperiri Uticam in Hispania, ejusdem prorsus nominis cum Africana.

Demum quod ultimo loco objicit in Dextri Chronicon de anno, quo ab ipso absolutum fuit, bis in superioribus solvimus, id est, § 2 Apologiæ præliminaris, et in comm. ad ultima Chronici verba. Ibi lector quidquid desiderabit, ut reor, inveniet.

Quæ vero in M. Maximum meditata est Pennottus hanc habent solutionem. Quod si textus ipse vitiatum

est, et pro *seniore* habet *junioem*? Certe in auctore A vetustissimo mirandum id non esset. Sed credo ibi nulum irrepsisse mendum: is enim qui tempore Dextri Junior erat Isidorus, respectu vetustioris, postea tempore M. Maximi, qui post 200 floruit annos, senior vocabatur, habito scilicet respectu ad S. Isidorum Hispalensem, qui tunc magni ab omnibus habebatur. Quare quem ille juniorem necessario vocavit, quod alium juniorem non cognovit, hic seniore nuncupavit, cum recentiore agnoverit. Quod vero librum Allego-riarum dicatum scribat Dexter Paulo Orosio Tarraconensi, Maximus vero assertum asserat Orosio episcopo Legionensi, contraria non sunt; sed Maximus exponit id quod Dexter minus explicaverat, ne quis credat librum illum Paulo Orosio discipulo Augustini dicatum: sed alteri ejusdem nominis et patriæ, qui tamen ad Legionensem sedem fuit electus, alios siquidem eo nomine insignitos fuisse liquet testimonio Dextri ad ann. 366 et M. Maximi ad an. 602.

Manuscripti codices omnes habent Dextrum obiisse anno Domini 444 non 459, et ipse Cæsaraugustanus excusus manu ipsius recensentis correctus vulgo venit.

Recte quidem ait Maximus Paulum Orosium obiisse centenari-um majorem anno Christi 471, cum natus fuerit 370, ut correctiores codices habent, de quo in responsione ad 11 objectum adversum Dextrum, satis diximus.

Suspecta quoque mihi vox illa est, sed ab Augustiniani eremitis additam non credo, sed ab Euthrando, aut ab alio antiquo scholiaste, seu annotatore; qua de re satis diximus in comment. ad ann. 429 n. 5, nec omnino vox ipsa a vetusto modo loquendi scriptorum abhorret, cum Zacharias Romanus Pontifex, qui non longe a M. Maximo vixit, ordinem S. Benedicti nominaverit in privilegio a se concesso Vener. cœnobio Montis-Cassini, cujus verba eo loci dedimus.

Hoc loco facile Pennottus miratur, cum id ipsum quod Maximus de S. Fulgentio Ruspensi scribit, alii quoque auctores fateantur, ut videre est apud Equilinum lib. ii, c. 32, Joan. Marietam de Sanctis Hispaniæ, et alios.

De voce illa, *ordinis S. Benedicti*, dixi modo num. 4; Pennottus vero infensus Benedictinis, quod inter utrosque super ordinum antiquitate acriter decertatum sit, immerito et gratis deprimit ordinis S. Benedicti antiquitatem, et fundationes monasteriorum in Hispania, quas usque ad annum Domini 646 violenter suspendit; quod tamen non probans, proprio Marte loqui convincitur, et saltem in hac causa, cujus pars formalis est, utpote vehementer suspectus, audiendus non est. Sed quid si S. Vincentius Legionensis circa annum Domini 544 Italiam contendens, habitum de manu S. P. Benedicti induit, qui auctore ipso Pennotto ab anno 525 monachos congregare cœperat, inde in patriam remeavit, ubi anno 546 sub Ricchillane rege Suevo hæretico martyrium passus est?

Similes patitur defectus id quod 7 loco objicit de habitu monastico sancti Turibii Romæ accepto: ipsi namque probare incumbit, quod producit, quod dum non facit, infructuose laborat.

Quid si hac in re dormitavit Maximus? nam de tempore mortis clarissimorum virorum sæpissime dubitatum est, ut Augustini, Hieronymi, et aliorum: et aliquando bonus dormitat Homerus: solis quidem sacris auctoribus datum cœlitus est, nusquam labi.

Scrupulose admodum abnu-uit culicem deglutire, qui in rebus suis camelum devorare non renuit. Erat Athanagildus quidem Arianorum fœce infectus, sed sanctitatem monachorum revere- batur; ea est enim sanctitatis vis, ut a paganis quoque et orthodoxæ fidei adversariis extorqueat amorem et reverentiam. Sed vero Athanagildus non ita errori suo adhærebat, ut dubius forsân de religione multum non adhæreret catholicæ: quin immo interius catholicis consentire dicebatur. Nec mirum cum monachorum monasteria ædificaret aut restauraret, ut Syslam restaurasse dicitur. De nomine autem ejus cœnobii non multum curo, nam potuit in honorem multorum simul sanctorum ædificari, quod in aliis videmus; aut alterum nomen, cum ædificatum est, alterum in reædificatione sortiri potuit.

En camelum quem deglutire Pennottus non renuit. Ecclesiam S. Mariæ de Pilari ab apostolicis temporibus usque ad præsens, sine interpellatione fuisse canonicorum regularium, quam tamen constat ad regulares transiisse anno Domini 1141 beneficio

Innocentii PP. II, cujus super ea re apostolicæ litteræ eo anno expeditæ, qui sui pontificatus fuit 12, in ipsius venerandæ ecclesiæ archivo asservantur, cum aliis Eugenii III an. 1146 pontificatus an. 2, et aliis itidem Alexandri III anno 1173, pontificatus sui 12, quas ad suum favorem canonici ipsius allegant, et produciunt in causa super præcedentia quam cum aliis cathedralibus Aragoniæ tractant; easque refert Augustinus Morlanes in allegatione pro ecclesia de Pilari parte 2, num. 383. Cæterum quod dicit in Chron. Maximus multos dies ipsum egisse sub regula S. Benedicti in æde S. Mariæ de Columna, et quod prope erat Monasterium suum constitutum, eos solum tendit, ut innuat, cum primum Benedictini Cæsaraugustam adventarunt ædem incoluisse præfatæ ecclesiæ contiguam, seu vicinam, unde adeuntes rem sacram coram imagine B. Dei Genitricis quotidie faciebant: quousque illis ædificatum fuit cœnobium ad *Massas Sanctas*; quod brevi tempore fieri potuit; et nihilominus dici vere postmodum quivit, quod antea prope ecclesiam de Pilari erat monasterium monachorum S. Benedicti. Quid enim est aliud monasterium quam domus a monachis habitata? sed et hoc quotidie videmus in monachis reformatis, qui primum e domo satis vulgari monasterium constituunt, sola claustra et campanula ad portam addita: e qua plerumque ad novum ædificium brevi transeunt, *veteris monasterii* nomine domui priori relicto.

Hinc potius robur accipit sententia card. Bellar-

mini, quæ canonicis ipsis regularibus placet, id est, Simoni Uverlino præposito Sanctæ Mariæ in Diessen, quem sequitur Bernardus Vindingus, non enim regula scripta, sed viva voce, et exemplo monachos seu canonicos suos Doctor sanctissimus edocuit : ut cæteris præscio tempore Patribus moris fuit. Aut dent nobis apud ipsum Augustinum, aut Possidium in catalogis operum ejus studiosissime elaboratis, vel levem regulæ scriptæ mentionem : quod argumentum evidenter convincit Augustinum nullam scripsisse regulam discipulis suis : saltem ex sententia Pennotti, ut supra notavimus §. 4, n. 5 hujus apologeticæ responsionis ; et inde est quod D. Ildefonsus, ac cæteri, qui de Donato agunt (M. Maximum excipio) regulæ Augustinianæ a se in Hispanias inductæ non meminerint. Maximum vero nomine regulæ S. Augustini non quidem scripturam aliquam intelligit, sed modum, normamque vivendi viva voce ab Augustino suis traditam, quæ sane pro temporis fervore, rigorosa admodum esse credenda est : et ideo mitigari postmodum potuit a S. Donato, ut frigidiori regioni, qualis est Hispania, respectu Africæ, adaptaretur. Regula vero quæ nunc præ manibus est, ex epistola 109 extracta videtur, in qua variato sexu continetur ad verbum ; estque quædam instructio vitæ sanctimonialium, quam illis occasione sumpta a controversia, quam cum præposita habebant, præfigere studuit ; unde nihil in ea de presbyteris, clericis, aut prædicatoribus agitur ; et si de uno presbytero mentio fit, is ipse convincit regulam feminis fuisse conscriptam ; nam præcipitur plus obediendum esse presbytero, qui omnium curam gerit, quam præposito : quod in viris locum non habet ; cum præposito præ omnibus obediendum sit : bene autem in feminis, quibus unus præficitur presbyter, præ regulari præposito obediendum. Aut monstrent quis unquam fuit ille presbyter canonicis aut eremitis supra regularem præpositum eis datus ? Quod si quem fluxerint, ostendant unde id promant, nam sine auctore audiendi non sunt. Hinc est quod regula ex epistola confecta mitissima sit, utpote feminis fragilibus data ; et forsitan quæ non continebat universam regularium actionum institutionem, nimirum epistolari tractationi minus accommodam. Quod additur de Servitano monasterio facile solvitur, si dicamus duo fuisse ejusdem nominis tunc temporis in Hispania, alterum ad præscriptum D. Augustini, alterum sub regula D. Benedicti militans ; nec mirum, cum ævo illo usitatissimo vocabulo universi monachii *Servi Dei* nuncuparentur. Nisi mavis cœnobium a S. Donato fundatum anno Domini 575 post aliquot annos regulæ S. Benedicti se subdidisse, sub qua reperitur abbas Servitanus anno Christi 590, quod satis verisimile est, cum olim nemo ex monachis diversitatem ordinum affectaret, sed perfectionis facilius invenire viam.

Quantum dissimulat antiquitatis notitiam, ut inusitatum sibi videatur monachos ad clericatum e monasterio abduci, etiam violenter solitos. Scio Pen-

A nottum id non ignorare, qui sæpe in Tripartita sua, adductis etiam sacris canonibus in medium idem inculcat. Ergo M. Maximum e monasterio ad archidiaconatum Cæsaraugustanum, indeque ad ipsam cathedram abduci, nemo mirari potest.

Quid si identidem scriberent scriptores classici ? Certe S. Isidorus id habet in Chronico, quod Lucas Tudensis, jussu Berengariæ reginæ recensuit ; et ipse Tudensis (seu Tuditanus, ut Pennottus vocat) cui etiam multum pro meritis defert, eidem subscribit, et quod caput est, D. Ildefonsus in continuatione Isidoriani Chronici. Anno igitur Domini 606 Machometus pseudopropheta in Hispanias irruit, commercii et prædicationis prætextu ; sed inde Isidori Hispanensis opera cum verecundia ejectus est, qua de re, Deo dante, dicemus in Comment. ad M. Maximum, quos propediem peramus. Atque hæc quidem pro defensione ipsius pro nunc sufficiant.

Contra Eutrandum nihil asseritur, quod nos premit ; quandoquidem non asserimus Antipodosium suam ipsum adhuc diaconum elaborasse, nec in exilio : nihil horum in epistola continuationis ejus deducitur. Cum vero asserit produxisse Antipodosium usque ad æram 963, æram cum anno confundit, uti multos suorum temporum fecisse erudite notavit Ambrosius Morales in suis Antiquitatibus Hispaniæ. Porro Bonisus Toletanus antistes, cujus Eutrandus subdiaconus fuit, non est ejus nominis primus, qui anno Domini 863 electus fuit, sed tertius electus Toleti anno 946, quod expresse notavit Julianus in Chron. eo anno, iniquens : *Electus erat autem Bonisus tertius ; sub hoc fuit subdiaconus Eutrandus, vel Luitprandus Ticinensis, historiarum scriptor hand ignobilis, et pariter poeta excellens.* Ejus vero Chronicon non potuit Calderon cudere, utpote ad cujus manus non pervenerat, sed epistola nuda ; nec enim P. Hieronymus de la Higuera Morillo Eutrandum communicaverat, a quo P. Calderon Dextrum et Maximum accepit, non quia spuria judicarentur ab illo, sed quia tædio plenum erat tot exempla manu sua exarare, quot a diversis amicis seu doctis viris quotidie ab eo exigebantur. Frusta varia communicavit multis pro cujusvis indigentia : uti Sandovalio episcopo Tudensi, Gasparo Machado, et aliis ; Patri vero Gabrieli Vasquez epistolam Eutrandi dedit, quod multum ad favorem Elipandi Toletani archiepiscopi conduceret in questione de Filiatione Christi ad 3. p. D. Thomæ tom. 1, unde, ut credo, eam quidam sumpserunt ad favorem Chronici Dextri.

Reliquum est, ut verbis Bernardi mei finem imponam huic tractatui, quibus ipse apologeticam epistolam ad abbatem de Præmonstrato scriptam clausit : quæ inter suas est 252 : *Cum hæc ita se habeant, non est quod de nobis queri debeatis, cum justius nos de vobis, ut apparet, queri possimus. Reliquum est, ut diligentes vos diligatis, præsertim solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Ego autem (Pater) quidquid faciatis, decrevi semper diligere vos, etiam non dilectus (Ephes. iv). Occasiones querat, qui vult*

recedere ab amico; mihi studii est et erit, nec cuiquam amicorum justam in me discessionis causam dare, nec scrutari in alio, quod hoc quidem facta, illud vero neglecta amicitia sit. Et quia secundum prophetam (Isai. XLII), Glutino bonum est; solvere, vel potius abrumpere

vos poteritis, sed non me. Adhaerebo vobis etsi nolitis; adhaerebo etsi nolim ipse: quandoquidem si insipientis fui, vos me coegistis, cujus scilicet maceriam etiam admoniti abrumpere conati estis.

PAULUS OROSIUS,

HISPANUS PRESBYTER.

EPISTOLA DEDICATORIA SIG. HAVERCAMPUS.

Excellentissimo viro NICOLAO GRUB, serenissimo regis Danicae, Norvegiae, etc., a consiliis status, ut et in summa curia iustitiae, ejusdemque Majestatis ad ordines Foederati Belgii a legato extraordinario, SIGEBERTUS HAVERCAMPUS.

Cum olim imperium Romanum, prouti solent effeta corpora, praesens senio fatisceret, et, veluti magnae substructionum moles, carie et tempestatibus laesa, ruinam meditaretur, non eo superbus victo quondam Orbe populus, quo oportuit, flexit lumina, sed quam sibi et votis et titulis Aeternam finxerat Urbem, immutatis pristinis sacris, ira deorum perire et antiquae gloriae superesse credidit. Novae religionis contagia non modo passim omnes inficere provincias, sed et veterem et novam implere Romam criminabatur: claudii cum templis deorum benevolentiam, cessare cum sacrificiis et aruspiciis praemonitiones numinum, neque evitari posse pericula illius occurrere; quoniam negligenter, quibus de iisdem majores sui moneri solebant, praesagia. Hic, qui inter paganos audiebatur, inconditus sermo in convicia erupti atrocium, postquam illa Orbis olim domitrix, Italiae adhuc atque imperii Occidentalis domina, capta atque direpta a Gothis Roma est. Hanc imperii cladem, has Orbis calamitates nomini Christiano imputabat veteri superstitione tactum vulgus, et fremebant palam omnes pagani, mala cuncta, velut agmine facto, irruisse in terras imperii Romani, ex quo, abolitis veteribus sacris et deorum contempto numine, solum Christi nomen publice coleretur.

Contra hanc insanam et caeca religione dignam opinionem, hortatu praestantissimi Hipponensis episcopi Augustini, calamum strinxit Orosius, Hispanus natione, conditione presbyter; non ut evinceret stultitiam tot numinum colendorum, et vanitatem ostenderet adorandi mortuos et inania nomina; vel ipsam religionem increparet turpitudinem; quod fecerunt multi ante illum; sed ut ostenderet, nequaquam pejorem Orbis terrarum, rigente in eodem publico veri Dei cultu atque recepta religione Christiana, esse conditionem, quam semper et passim atque ab initio fuerat. Introisse enim mox post conditum hoc Universum, cum peccato primi hominis omnia in mundum mala, bella, rapinas, caedes, calamitates cujuscumque generis, et quidquid superbus victor, vel inclementia caeli, tellusve fruges negans, dirae pestes, incendia, ruinae et eluvies aquarum, miseros et mortales perpeti cogunt. Quin et ipsam Romam iis, quibus numerabatur dies triumphis, temporibus, vix a malis, quae magno passim recentet numero, quoquam tempore reperirasse.

Totum hinc acriptionis genus, quod sibi proposuit Orosius, in multiplici atque varia versatur Historia, dum, a condito Orbe, per tria, quibus pressus orbis terrarum fuit, regna vagatus, Romani imperii limites, fata et tempora mittit, quae quibusque consilibus et in quibus provinciis imperii, immo in ipsa olim Roma acciderint mira, miseranda, turpia, et nisi fide digni asserant historici, incredibilia; ut immerito quisquam praesentia tem culparet tempora, nisi qui vetera nesciret, atque in lectione scriptorum qui illa, quae suis acciderant temporibus, diligenter litteris mandarunt, penitus existeret hospes.

Quare si extra belli pericula posito non insuave est certamina cernere ambigua, et ita, quibus ipse carens malis, gaudere; non potest non jucunda esse rerum, quae vario eventu, magnis certaminibus, totisque viribus a claris hominibus gesta sunt, recordatio. Ad quas veluti in tabula inspiciendas introducere nos solent historici, quorum quotusquisque majori vel condimento sermonis vel varietate rerum animos detinet, laudari atque appeti solet; inter quos secundo in genere consistere Orosium nemo diffitebitur, dum totius Orbis ab initio ad sua usque tempora clades et miserias succincte describit atque per tempora apte disponit.

Quae me imprimis causa impulit, excellentissime et generosissime vir, ut hujus tam utilis scriptoris notam editionem tuo lubens consecrerem nomini. Nam, licet in omni scriptorum genere, quae paucae supersunt a negotioso munere, vacuas collocares horas, tamen saepe affirmantem audiri, in nullis majori cum voluptate ponere, quam in veteribus historicis. Itaque his, inter reliquos selectissimos ex omni studiorum voluptate libros, selecta cura congestos, merito praeter ceteris tua splendet bibliotheca. Non tamen ut solo ornatu placeat, et laudatorum ad sese trahat oculos, sed ut domini et amicorum pateat usibus; his quidem varia de causa, illi, ut monita colligat et praecipia, in splendido quod gerit munere, veterum cum novis collatione facta, usus futura; optima